

ХРЕСЧЕН САССИ

ЮН КУН

2014,
су, 28

40 (2452)¹
Хакё ирёклё
Эрнере икё хут тухать

1991 сулхи ака уйăхён 21-мёшёнче тухма тытăннă

ФЕРМЕР

Сурма султа чаранмасар

Ултă султи Дашан аппашё школа кайма иртерех вăранны. Сакна сиссе кёсёни те выран синчен сиксе тарать. Хёр пёрчин фермана васкамалла. Ёнесем кётеçсёске. Ситсенех шыв кранне усать те вильаха шаварать. Сапла кунсерен велосипед сине ларса пахча хысёни ханăхнă сулла чуптарать. Темлерен сыварса юлсассан аппашне хайне вăратманшан юнаса та илет.

"Ферма юлаканниех пулать пул", – тет амашё. Ашшё те хёр ачишён хёпёртет. Вёсемшён сёс-и? Таватă ачипе фермер хушалахне тытса пырассё Канаш районёни Янкалчри Вера Арсентьевна-па Валерий Михайлович Никонсевсем. Вёсемпе вулакана сывахрах паллаштарма салтав тупанчё: патшалăх сёмье фермисене аталантарма паракан гранта тивёснё.

Эпир "Хресчен сассирен" пулнине пёлтерсен пушшех те саванчёс. "Юлашки вăхатра фермерсем синчен ытларах сырма пусларар. Хаçата вуласан ытти районсенчи ёстешёмёрсем патне ситсе курас шухаш суралать", – палартрё пирён хаçатпа туслă кил вучахне упракан хёрарам.

– Валерий Михайлович, хаçатпа туслă терёр те унта кашни фермер хайён ёсне төрлё сулла ситнине асанать.

Сире мёнле вай туртса кёчё-ха унта?

– Арăман аппашён упашки – фермер. Свердловск облаçёнче ёслесе пуранаçсё. Вёсен хаш-пёр сёр лаптăкё вăрман варринчех, хир сыснисем тапанас хăрушлăх та пур. Апла пулин те пахча сёмёс ситёнтерсе сутаçсё. Вёсен төслёхё кăсаклантарнипе пусларамар хамар ёсе. Эпё малтан автобазара водителёте ёсленё. Машар шулта химипе биологи вёрентнё.

– Сын самахё хысёс кайнипе кăна мар ёнтё. Тёплё шухашласа, хатёрленсе пуçаннă пулё.

– 1994 султанпа сёр синче тарашатпяр. Малтанах чан та йыварччё. Ёслеме пёр халтар-халтар трактор кăна пулнă. Ана та тимёр-тамартан хам пустарнă. Вăл вăхатра сёр илме каткăсчё. Пире ташти шулалхла выран сённёччё. Кайран аран пачёс. Сурт лартма сёр илме те сямал пулмарё.

– Ку сёне сурт апла сирён. Машинапа иртнё чухнех асархарамар-ха ана. Йышлă техника (комбайн таранах) картишёнче вырнасайманран пахчана кунă тесе пăхрамар. Пахча сёмёснө аста лартатар вара?

– Хамарпа хирёс сурт выранё илнё, унта ситёнтеретпёр. Техникана урама лартас – ял администрацийё ирёк памасть. Унта хатлăх, тасалахпа типтерлех хушаланмалла. Ирёксёрах кил хушшинче вырнаç-

тарма тиврё. Ку сурта атте-анне килёнчен уйралса тухсан тунă.

– Султăх пахча сёмёс ситёнтерсе ытларах ёслесе илме тытансан ёнтё.

– Ытларах тавас тесен нумай ёслемелле. Сулла пахча сёмёс ўстернё, кёркунне ана машинана тиесе ир-ирех пасара тухнă. Кунне темиçе хут та хутланă. Купаста, кишёр, сухан, сёр улми сутнă. Хёлле сав машинапа вăрман турттарнă. Ал-урана сапла майпа саварса янă.

– Вильах йышлă сирён. Ысен таранпа ёсленинчен тупашларах пек-и?

– Малтан та вильахсёр пуранман. Пахча сёмёс нумай ситёнтернё вăхатра 2-3 ёне усранă. Каярах сичё пуçа ситертёмёр. Эрнине касу сўреттёмёр. Саван чухлё ёнене суа ёлкёрме йывартан вёсене кётў ялтан тухнă чухне кăна калараттамар. Сакă хашне – пёрне килёсех каймастчё. Хамар ёнесем валли кётўсё тытма пусларамар. Ёс йёркеллё каймарё: тухас тесен тухатчё... Каллех халăханнипе пёрлештерме тиврё. Ял сыннисемпе вăрçанса пуранас сук вёт. Юлашки 3-4 султа вильаха вите сёмёнчи картара тытатпяр, кунтах апат ситеретпёр. Йыварлăх нушалантарса ситернипех электрокётўсё туяна вырнастартамар. Халё ёнесене кёркунне енене уя каларсан сынна пуç сапмастпяр.

2-мёш стр. ➔

КЕÇКЕН

Хёрлё тўрем сёнелё, чиперленё

Шупашкар хулин 550 сулхи юбилейне 2019 султа паллă тавăпяр. 2020 султа – Чăваш автономии республики йёркеленнёрне 100 сул ситнине. Пысак та сумлă уявсене тивёсслё шайра ирттерме (ку төлешпе Раçсёй Федерацийён Президентнё хушу каларнă) нумай ёслемелле. Акă хулан Хёрлё тўремне (площадьне) илемлетес ёсе Испани архитекторне явастарнă. Вăл хатёрленё концепцине хула администрацийё йышаннă. Хёрлё тўрем – хула сан-пичё сёс мар, Атлсін ахамерченё те. Саванпа концепцине ырласа хушу каларни – истори выранне чиперлетме йёркелў ёсёсем пусланнине палартакан пулам. Хёрлё тўремён сёне сөнёпе паян макетра паллашма пулать.

Концепцире шухашсемпе аталану ёнесем санланнă. Вёсене пурнаса кёртесипе специалистсем ёсе пуçаннă та ёнтё. Инженери, транспорт, сурт-йёр инфрать-тамёпе тата ытти енле мён чухлё ёс тумалгине шултаса палартаçсё.

Хўтёленме саккун ыйтать

Елчёк район прокуратури пуранмалли сурт-йёрпе коммуналлă хушалах предприятийёсем коррупцие хирёсслё саккуна мёнле пурнаçланнине төрёлснё. Аса илтерер, төрлё харпярлăхлă организациен коррупциен сыхланма май паракан ёсёсем туса ирттермелле. Вёсен шутёнче – хăрушлăх салтавне тупса палартаси тата ана пётересси, йёркене паснă төслёхсен ённе татаклан пўлесси.

Сак ённе ятарлă уйрамсем е яваплă сынсем ёслемелле, коррупциен хўтёленме пулашакан мерасем йышанмалла. Тўре камалпа ёслекен сын йёркене пасмасть. Ыттисем те саван пек тарашчёр тесен ёсре йёрке пулмалла. Харпяр хайне тыткаламалли кодекс йышанни, коллективри хирёс тарусенчен хўтёленни, ултавлă отчет парас е суя документпа усă курас йалана пăрахаслани яланах выранлă.

Апла пулин те "Стройэнергосервис", "Спутник-1" тулли мар яваплă пёрлешўсенче тата хваттер харпярлăхсисен "Яльчики" юлташлăхёнче коррупциен сыхланма пулашакан право докуменчёсем хатёрлемен. Профилактика төлешёнчен кунта тивёсслё ёс пурнаçланать тесе калаймăн.

Саванпа Елчёк район прокуратури асаннă организаци ертўсисене ситменлехсене пётерме тата вёсемшён айăплă сынсене явап тыттарма хушса хут сьрнă.

САНТАЛАК

Шупашкарта	Вăхат	28.05	29.05
Температура,	2-4 сехетре	+13	+10
	14-16 сехетре	+18	+22
Сумар савать		–	–
Атмосфера		749	753

Пире чăваш сăпкинче сиктернё

"Историсёр йăласем сук, йăласемсёр культура сук, культурасар воспитани сук, воспитанисёр ас-хакăл пуялăхё сук, ас-хакăл пуялăхёсёр уйрам сын сук, уйрам сынсар халăх сук", – тенё Волков академик. Пушкиртстан чăвашёсен 3-мёш съездёнче (вăл Ф.Гаскаров ячёллё патшалăх академи ансамблен залёнче иртрё) ларнă чухне сав самахсем пуса килчёс. Ентешсен ёсё-хёлё нумай ёнлё, шухаш-камалё сёкленуллё. Пёрлех Канашне ертсе пыма каллех Валерий Александрович Сидорова шанчёс. Таван халăхамаршан пётём чун хавалне парса тарашакан сын, Пушкиртстан тава тивёсслё вёренткенё. Съезда хутшаннисен тата ханасен хаш-пёр шухашне илсе катартас терёмёр, Валерий Александрович синчен кёскен те пулин каласа пани те выранлă.

Владимир Яковлев, Пелепейри чăвашсен Канашён ертўси:

– Халăхамаран чи хастар сыннисене пёрле пуханса канашлама май туса панашан республика влаçсене чёренер тав тавас килет. Хатёрленў ёсёсене тивёсслё шайра ирттерме халăх хават пачё пире. Пурнаçра мёнле-ха? Сынна малтан питне пăхса хаклатпяр, халăха вара ун сирёплёхёпе туслăхне кура савап тавассё. Халăх пичё шăпах савă пулчё.

Пысак ёс пёчёккинчен пусланать. Ака уйăхёнче Пелепей хулинче Пушкиртстан самракёсен "Силпи асамачё" культура фестивалё иртрё. Кашни мероприяи валли выранни администраци те, республика культура министерстви те укса тупатех. Вёсен пулăшавё яланах выранлă. Хусана пур район-

Съезд делегачёсем

сенчен 240 ача (сиччёрен пуласа вун сакар сулхисем) пустараннă. Мёнле пысак саванас кўчёс вёсем. Сакар райони 24 ялтан килнё ача-пăча пултарулăхне пысак хак пачёс.

Общественлă ёс вăхата тата вай-хала нумай илнине пёлетёр. Машар тепёр чухне камалсарланнине сисетёп-ха. Вара сапла калатп: "Чунăмсам, эпё саншан, сёмьешён пуранатп, ку ёс – таван халăхамаршан. Пире чăваш сăпкинче лапкаса ўстернё, уншан тарашмаллах".

Паллах, фестиваль е Акатуй – пёччен-иккён тумалли ёс мар. Рудольф Матвеевич Павлов сыравсă кашни пусарăва чунне хывать. "Урал сасси" хаçатан төп редакторё Юрий Николаевич Михайлов пирён ёс-хёле сўтатнисёр пуспе хай нумай ыра шухаша пурнаса кёртрё. Район администрацийён специалистсё Нина Константиновна Никитина епле

сатур хёрарам. Ансамбль репетицийёсене сиктермест, пирён Канаш ларавёсене те хушланать тата ыт. те. Шухашлатат та, хёрарама килти ёсрен туртса каларма епле йывар: машарё, ачи-пăчи. Тепёр маттур хёрарам – Светлана Моисеевна Прокопьева. Питё ёсчен те камаллă чунлăскер. Вёсем пуртан эпир паян ентешсемшён чаннипех усаллă ёс

тунине туйтпяр, манаçланатпяр.

Людмила Мурманская, РФ сўт ёс отличникё, Пушкиртстан вёрентёвён тава тивёсслё ёсчөнё:

– Султалак пусламашёнче ПР Вёрентў аталанавён институтёнче "Чăваш чёлхипе литературине вёрентес ёсре сёне технологисемпе усă курасси" темăпа семинар йёркелерёс. Вёт-шакара таван чёлхепе каласма ача сачёсенченех пусласи синчен хёрў каласу пулчё. Чан та, лару-тару саплахах: пёрремёш класа килекен ача-пăча чăвашла пача пёлмест, савна пула шулти вёрентў пахалăхё чакать.

Кадр ыйтавё сивёч. Паянхи кун шулсенче 14 вёренткен ятарлă пёлўсёр ёслет. Самраксем педагогика аслă шулсёнчен сивённи нумай салтавап сыханнă ёнтё. Халь пурне те асанмăп.

Оптимизаци юхамё чăваш шулсёне те 4-мёш стр. ➔

Җәнә ял - җәнә шай

Җитәнүсем куш умәнчех

Пучинке – Йёпреҗ районенчи чи пысак ял. Ял тәрәхәнче 703 хушма хуҗалар. Кунта таватә ял кәрет. Вёсенче пурә 1776 сын пурәнәтә.

Ял халәхән кун-сулө, ёҗә-хөлө пирки ял тәрәхән пуҗлаһөпе Николай Федоровла курса каласрәм.

– Мён ёҗлесе чунне йәпататә ял-йыш? Җамрәксем яла юласәҗә-и?

– Вырәнти «Красный партизан» хуҗаләхра җәр ытла сын ёҗлет. Колхоз пекарнипе столовайё, җөвө цехө пур. Пучинкере җәс 11 лавкка. Юратә, кафене хупрөҗ. Уншән савәнәтәп. Кунән-җөрөн ёҗкө-җикөчө унта. Ял халәхө ытларәх выльәх-чөрлөхөпе тәрмашәтә. 2-3 ёне тытакан та пур. Халө вырән-тах «Пучинкери сөт-су завочө» пөрлешү ёҗлет. Ял халәхө те, хуҗаләх та сөте унта парәтә. Ытти тәрәхәнчен те пуҗтараҗәҗә вёсем. Хөлө пөр литрне – 21, халө 14 тенкөпе пуҗтараҗәҗә. Ял-йыш выльәх шутне үстерчө. Колхоз та җав шухәшпа пурәнәтә. Пирөн тәрәхәра фермерсем җук. Владимир Ильинпа Петр Маркиянов төрлө калча җитәнтерсе сутаҗәҗә. Вөлө хурчө тытакансем

Николай Федоров

пур. Ют җөре ёҗлеме каякан та нумай.

Җамрәксем яла юлма тәрәшәҗәҗә. Җөнө җуртсем тәваҗәҗә, җөнө урамсем йөркелө-

неҗәҗә. Җитес вәхәтрах ял территорине анләлатасшән.

– Пысак яла тирпей-илем күртме кәткәс мар-и? Ял халәхө җакнашкәл ёҗә явәҗәтә-и? Җүп-җапа аҗта асататәр?

– Субботниксем йөркелетпөр. Халәх хастар хутшәнәтә. Кәҗәл масар тасатма икө ялтан 210 сын тухрө. Җакнашкәл ёҗә ачасене те явәҗәтәтәпәр. «Җамрәк камаевеҗсем» ятарлә ушкән пур. Районти Халәха ёҗәпе тивөҗтерекен центр урлә ёҗлөҗәҗә вёсем. Кил төрөшри җүп-җапа ял-йыш михе тултарса урама кәларса хурәтә. Әна турттарәс төлөшөпе эфир районти «Водоканал» организаципе килөшү тунә. Җүп-җапа машини уйәхра 3-4 хутчен килет, темисө рейс тәватә. Паллах, җәк ёҗә пурнәҗләма ял-йышран та укҗа пухатпәр, султаләка килөрен 30-шар тенкө.

Кашни сулах пөрер пөве тасатма тәрәшәтәпәр. Пөлтөр виҗәҗәшөне тирпей-илем күртнө. Пирөн тәрәхәра вёсен шучө нумай. Хәй вәхәтөнчө пөвесене пурне те колхоз чавнә. Сәмахран, паян та җәк ёҗәпе

аппаланатә вәл. Көтүри выльәх валли кирлө. Кашни ялтах староста пур. Җаксене йөркелесе пыма вёсем те чылай пуләшәҗәҗә. Шыв тени пушар тавраш тухас пулсан та кирлө. Ку төлөшөпе эфир сыхә тәрәтпәр. Хәш-пөр тәрәхәра пушар машини пөрре те җук, пирөн вара – виҗәҗә: пөри – ял тәрәхән, иккөшө – хуҗаләхән.

Николай Георгиевичпа каласнә хушәра вырәнәта радио йөркеленине пөлтөм. Пучинке ял халәхө ирех хыпар-хәнар итлет. Унпа төрлө пөлтерүпе салам та парәҗәҗә, вырән-ти тухтәрсем те тухса каласәҗәҗә.

– Шкулта ёҗленө вәхәтра радиоузел йөркелесе янәччө, унта ачасене те явәҗә-тарнәччө. Җәк пуҗарәва малалла тәсәс килчө. Паллах, малашне җамрәксене те хутшәнтарәс шухәшлә, – терө вәл.

Ку тәрәхә уявсем йөркеленипе пуян. Акә пөлтөр җәс кунта район, республика шайөпе 9 мероприяти иртнө. Вёсене йөркелөме, хәнәсене көтсе илсе асатма пөлөҗәҗә Пучинкөсем. Хәйсем те юрра-ташша аҗта, спортпа туслә. Җитөнөвөсем те куш умәнчех: ял тәрәхән пүлөмө төрлө кубокпа, Хисеп хучөпе тулнә.

Валентина ПЕТРОВА.

Чун туртәмө

Патәрөлте суралса үснө Юрий Трофимов предприниматель ыр кәмәлләх акциясене хастар хутшәнәтә. Ахальтен мар хәйөн лавкинә те «Добрий» ят панә вәл. «Мөншөн җәк ята килөштертөн-ха?» – кәсәкләнтәм әпө. «Җынна ырә тәвәс килет. Мөнпе пултаратәп – җавәнпа пуләшәтәп», – пулчө хурав.

Пөр хутчен пуләшнөпе җырлахмәстә вәл. 2010 султанпах Тәван җөр-шывән Аслә вәрҗин ветерәнөсене, районти суҗәр ачасене парнесем парәтә. «Тәватә сул каярах Патәрөлөнчө 24 ветерәнчө. Кәҗәл вара 4 сынна җәс саламлама пултартәмәр. Пөри Аслә Җөнтөрү уявө умөн җөре көчө. Шөл, вёсен йышө сулсеренех чакатә, – малалла сәмахларө Юрий Михайлович. – Кәҗәл ватәсене 1 пин тенкөлөх сертификат патәмәр. Унпа вёсем хамәр лавккара апат-симөҗә туянна пултарчөҗә».

Районти суҗәр ачасене Җөнө султа тата Пөтөм төнчери ачасене хүтөлөмелли кунра савәнәҗ парнелет Юрий Трофимов. Лөшөсем те җәк уявөсене җәтәмәсррән көтөҗәҗә. Хөл Мучипө Юр Пикө куччөсө вёсен чунөнчө яланләха асра юлатә. Җөртме уйәхән 1-мөшө те

«Добрий» лавкка ёҗченө вәрҗә ветерәнне уявпа саламлатә

вёсемшөн көтнө кун. Ачасем җәс мар, ашшө-амәшө те тав тәватә ыр сынна.

Юрий Михайловичән сәваплә төпөр ёҗә пирки те асәнмасәр пултараймәстәп. Әна,

Чәваш Енри футбол федерацияөн йышөнчө тәраканскөне, республикән кәнтәр районөсөнчө спортән җәк өнөпө пөр команда та пулманни пәшәрхантарнә. Җавна май вәл икө

сул каярах җамрәксем хушшинчө футбол федерацияөн йөркелөнө. Әна хәхө тытса тәрәтә, укҗа-тенкөпө тивөҗтерет. Паллах, тәкәкө сәмаях. Җавна май район администрацияөнчөн, ытти предпринимательтен пуләшү ыйтнә вәл малтан. Анчах әна көтсө илеймен. «Җәк ёҗә ачасен пултаруләхне малалла аталантарәс тесе пуҗартәм. Чән та, үсөмсем куш умәнчех: Чәваш Республикән чемпионәчөсөнчө Патәрөл команди малти вырәнсене җөнөсө илчө. Кәҗәл та хутшәнәтәпәр», – савәнәсә пөлтерчө хастар арҗын. Сәмах май, Юрий Трофимов хәй те спортпа туслә. Яш чухне волейбол, баскетбол вәйиөсене аҗта вылянә.

Ырә җыннән өмөчө те ырә, сәваплә. Малашне «Добрий» лавкканә анләлатәс төлөшөпе пурәнәтә вәл. Ватә, хөтөсөр җынна вара пуләшма пәрахмәстех. «Ырә туни хам пата ырәпах таврәнәтәҗә», – терө каласәва вөҗленө май.

Унән та укҗа-тенкө түперен тәкәнмәстә. Нухрата унта-кунта сапалама җөмий те, ачисем те пур. Җав хушәрах ытти җынна пуләшү күме васкәтә вәл. Чун ыйтнөпө, җөре хушнөпө.

Валентина МАКСИМОВА.

Җурма султа чарәнмасәр

← 1-мөш стр.

Юнашар ялти фермерсем те пирөн пата килсе вәл мөнлө ёҗленипе кәсәкләнаҗәҗә.

Пахча җимөҗ җитөнтернө чухне җәр лаптәкө ытла пысак (4 гектар) пулман та выльәха пәхма өлкөрнө. Каярах ёҗ нумайланчө, ёне йышө те үсрө. Вёсене суса сөтне типтерлесе пасара ирех җитме йывәрччө. Эфир җитичен лайәх вырәнсене йышәнәтчө. Инҗетрен нумай пахча җимөҗ турттарма тытәнчөҗә. Җавәнпа темисө ёҗә мар, пөрне йөркеллө аталантарәс терөмөр. Халө пирөн 40 ытла пуҗ мәйракаллә шултра выльәх, җав шултра 21-ёшө – сәвәнәкан ёне. Пәрүсем пур. Вырән хөсөккипе җамрәк вәкәрсене сутма тиврө.

– Хальхи витере кун чухлө йыша тәвәр өнтө. Грант укҗипө хәтлә хуралтә тәватәрах пулө.

– Строительсем эфир грант выляса илнине кура хамәра шыраҗәҗә. Хамәр та суйлатпәр. Җырлахтаракан хак шыратпәр. Җөнтөресө шанмасәр конкурса пөррөмөш хут документсем тәрәтәрәмәр. Мөн тума хут пуҗтаратпәр, пур пөрөх пирө лекмөстө текен шухәш та пырса көркелетчө пуҗа хушәран. Җук, пуҗласан ёҗә вөсөне җитөрмөлөх – җәкна төпө хурса талпәнәтәмәр. Җөнө витөсөр эфир ниөпөле те малалла атала-

наймәстпәр. Ав пөр сулхинө доярка илтөмөр. Хәтләхсәр витери ёҗ условияө кама җырлахтаратпәр? Сөт сивөтмөлли агрегат җук. Каҗхинө сунә сөтө витен төпөр өнне аләпа җөклөсө җитөрсө ирччен сивө шыва лартатпәр. Ашә шыв та җук. Җөнө витере холоидильник, сөт пәрәхө вырнаҗтарсан сын тупәнәтех пулө. Ёҗ самай җәмәлләнө. Ку таранччен сынна явәҗтармасәр тәрәшнә, җөнөсө илнө грант хушма ёҗ вырәнөпө тивөҗтерме май парө.

Грант укҗипө 18 уйәхра усә курса өлкөрмөлө. Көркунненө пирөн темлө пулсан та җөнө витере көтсө илөсчө. Паянхинө выльәх шәнәҗаймәстә.

– Питө вәхәтлә пулчө апла сирөншөн патшаләх пуләшәвнө тивөҗни. Пәхатән та җөр җинчө ёҗлөме, фермәра усә курма техника та җитөлөклө. Туянна хәвәрах вәй җитөрнө-и ө банксенчен пуләшү ыйтма тивнө-и?

– Килти хушма хуҗаләха аталантарма кредит пама тытәнсан банка кайнәччө. Җук, памарөҗ. Пахча җимөҗ җитөнтерсе чи малтан җөнө трактор туянтәмәр. Пөррөмөш кредита 2011 султа илнө, унпа «Пөлөсө» комбайн туяннә (маларах кивөскөри пулнә). Кивө техникапа паянхи ёҗә ырана хәварма та пулатә, җөннөпө вара вәхәтра тәватән. Җәкна аван әнланнә. Җавәнпа

төпөр сулхинө утә прөсламалли хатөр, сулмалли агрегат, МТЗ трактор туянтәмәр. Йәлтах хамәр укҗапа. Пөлтөр вәрах вәхәтләх кредитпа 130 лаша вәйөллө «Джон Дир» илтөмөр, кәҗәл – ун валли культиватор. Выльәх витинчө кирлө пулатә тесе апат вәлөҗмөлли агрегата хамәр вәйпа туяннә.

500 гектар ытла лаптәкәра выльәх апачө туса илетпөр, җав шултра – төш тырә та. Вәл сутмаләх та юлатә. Җулсерен Каншри чәх-чөп фабрикине аҗтататпәр. Кәҗәл пуҗласа «Рассвет» хуҗаләха сөлө суртәмәр.

– Техникапа җөр җинчө ачәрсем ёҗлөҗәҗә-и?

– Пирөн ёҗ уйәрас йәла җук. Әна-кәна тумалла чухне кашни төрлө техника җинө ларатә. Икө ывәлө те аслә, салтакран таврәннә. Тракторист правинө шкулта вөреннө чухнөх алла илнө. Хөрсөм җамрәккрах-ха: 2003 тата 2008 сулсөнчө суралнә. Җулнө пәхмасәрах пуләшәҗәҗә. 6-ри Даша аслисем каламасәрах өнөсөнө кранран шыва усә панине хәвәрах куртәр. Арәм өнөсөнө сума та, вөсөнө сиплөме те, хут җырма та өлкөрөт.

– Вера Арсентьевна, шкулта химиө биологнө вөрөнтнине кура агрономпа агрохимик та хәвәрах пулө?

– Җапла темө те юратә. Им-җам, концентраци әнлавсем маншән ют мар. Анне медицина сөстринчө вәй хунәран сиплөв өнөпө те кәштах әнкарәтәп.

– Пөлнө тәрәх – эфир шкул ёҗне 2008 султа кәна пәрахнә. Унччен мөнлө өлкөрсө пынә?

– Ёлкөрме йывәрччө паллах. Тата ёҗә күршө шкула сүрөмөлөччө. Автобусран юлсан 5 сухрәм утмалла. Упәшка машиниөпө лөҗсө яратчө. Капла сүресөн учитель укҗи сул җинөх тухса каятә. Килти 5 гектар җинчө пахча җимөҗ җитөнтерсе вырнаҗтармалла, шкула кайсан унта та ачасөмөпө җәр улми пуҗтарма уя тухмалла. Эпө көҗөннөпө мән хырәмләччө. Ачана чипер суратас шухәшпа декрет канәвнө илмөсөрөх шкултан тухса кайрәм. Упәшкана тата йывәртрах, әна пуләшмалла терөм.

– Грант илөсө шанманнине паләртәсә ямәт укҗа пирө нихәсан лекмен, лотерейәпа та әнәҗман терөр. Куратәр-и, тәрәшәкан патнө җитөмөлли җитөтөх. Хөлө көриччен җөнө фермәна хута яма әнәсу сунатәп сирө. Төпөре җитсө кураҗә төллөв пур.

– Тавах. Хавхалану пур чухнө төллөвө пурнәҗләма җәмәлрах.

Ирина НИКИТИНА.

Җивәч ытту

Чәваша лаша кирлех

Кәҗал Җәнә сул ячәпе мана чи малтан Чөмпөртөн Станислав Толстов композитор саламларә.

– Тин сәс вун иккә сәпрә, – терә вәл кәмәллән. – Сана лаша сүләнчә, культура сүлтәләкәнчә сирәп сывәлх, телей, әнәсу сунатәл...

Савәнтам, салама йышәнтам. Пәлетәп, Станислав Петрович сүт сәнтәләк тусә, Патәрәл тәрәхәнчи пысәк вәрман сүмәнчи Сәкәтра суралса үснәскер, лашасене питә юрататә. Юратмасәр, сүрен лаша телейлә ачаләхән савәнәс сәпкү-сәке. Лайәх, тирпейлә пәхсан, күнән-сәрән хәваласан вәтәр сул тарнах пурәнәтә вәл.

Турта хушшинчә
вәкәр

Сур өмәр каялла ялта әпә бригадир сүмә пулса өсләтәтә. Мана Напәв ятлә әйәр шанса панәччә. Ләпкә лаша. Әслә та. Пусә-пе тәксә аләка усәтчә. Кусран пәхма юрататчә. Сынна вәсәх әнланатә тейән. Утә сүнипе сәс нихсан та сүрләхмәстчә. Сәварә патне сәлә тултәрнә хутаҗ сәкса яраттам. Теләр чух кавән е кәшман параттам. Куллен сәкәр чәлли, сәхәр катәкә хыптараттам. Пусне уха-уха тав тәватчә мана Напәв.

Икә эрнере пәр хутчен кошелка күлсе Тәрлемесе совхоз кантурне кайса киләтәтә. Лаша салхуләхә, кичемләхе юратмастчә. Әпә вәрах вәхәт чәнмен чухне, юрттипе чупнә сәртәх пусне вәш-вәш пәрса, ман өннеллә пәхса илетчә. Тәсса яраттам вара «Жестокость» кинофильми вырәс юррине, «Отшумели снега и метелица, отремела лихая пора...» Напәв тәрәх пусне ухма пуслатчә. Питә ыра чупнә пулнә урхамах! Сәварни әсәтнә күн пәкә сине йәс шәнкәрав сәкса, хитре тутәр сыхса, әйәр пусне эрәветлә хәюсемпе капәрлатса ялти ача-пәчана ярәнтәрәтәтә.

Сәпла пәрре сәс мар каласа панә әпә сәк чаплә вәйәсә хамәр ялти лашасем сүнчен. Вунә-вун висә сүлхи ачасем лашасәнчен уйрәлпа та пәлмен вәт. Су күнәсенчә хитре өсләнә, кәсәрен выртмана сүренә. Хамәр айра вәйлә янавар пулнәшән мән тери савәннә! Әна юратнә, сүса-тасатса тәнә. Халә те чун-чәрене хәсәсә-чәмәртасә ыраттаракан тунсәхпа аса киләсә сәв самантсем.

Станислав Петрович әсанатчә мана. Ялти сүл сунатсем савәнәс күмән-мән әна. Тәван сәр-шывән Аслә вәрси пуслансан Сәкәтри лашасене фронта илсе кайнә. 1943 сүлта сәк пысәк яла уй-хитре күлсе өсләме аякран 9 вәкәр күрсә килнә.

Турта хушшинчә вәкәр. Пәхәнмасть, итлешән мар вәл хресчене. Ку – тарәху, ылхан, куҗсуль...

Малашне ял сүннисем килти вәкәрсене, унтан өнесене те турта хушшине тәратасә. Сәкә халәх пурнәсәне, вәсен кулленхи өсәне самай сәмәлләтәтә. Әнесемпе килти тата колхозри өсәне пурнәсәсә. Сәпла вара ялта өнесене ситәлмәш сүлсен вәсәнчә сәс күлме пәрахасә.

Колхозра лашасем сахал пулнә. Пуррисемпе те утланса сүреме вәхәчә пулман Стасикән. Музыка шулне сүренә, су кәсә кәтү кәтнә. Сәпах та лашасем сүнчен Станислав Петрович сәв тери юратса, хавхаланса каласатә. Уйрәмах хайсен яләнчә тахсан алләмәш сүлсен варринчә чапа тухнә Ветрогон урхамах сүнчен сәхәчә-сәхәчә калама пултаратә.

Лашана сәпла хисәпләкән сүн әна чәпәркәка сәпма мар, аллипе хәмсарма та хәйямасть пулә тетәп.

Сәкәтри Ветрогон урхамах колхозри Воронятлә әйәрпа әратлә Карка ятлә кәсәрен сүт тәнчене килнә. Әна Юхма тәрәхәнчә сәс мар, күршәллә пур районта та пәлсе тәнә. Пәхма ләпкә, пәр тәпәртәтә-мәсәр, ләп-лап пуслаласа сәс чупакан лаша әмәртусәнчә сүллен мала тухнә. Сәкәт сүннисем сәс мар, пәтәм Патәрәл районән халәхә Ветрогон чупинне чунран юратса пәхнә. Әмәртса чупнә вәхәтра вәл пәр урхамаха та хәйәнчә иртсе кайма пәман. Яхәнне те яман! Хәйне әшшән пәхакан, ыра сунакан, сәп-сүттән сәсәкән куҗсәне туйса, әша хывса чупнә тәсә әна! Урхамахсен әмәртәвәсенчә әста кәна пулман

вәл! Пур сәрте те мала тухса Сәкәтә хәрлә хәю сәкса сәнтәрупе таврәннә. Ветрогон!!! Тәсә харәссән-харәссән кәшкәрнине питә юратнә тәсә. Пулә, хамәр курман сәв...

Пулнә лаша, анча чупсах пәтрә тәсә вәтисем. Питә чупмәччә, анча хәваласәсә-сәке. Ветрогон нихәсан йывәр тивәлә урапа е суна турти хушшине тәрсә курман. Ахаль колхозник ун сывәхне пыма хәйман. Колхозри ик-висә сүн сүренә унпа. Пусләхсем. Элита. Инкәк пулнә күн та ирхине ирәх Ветрогонпа колхоз сәнтәлән сүмә, парторганизацә секретарә хуҗаләх өсәпә Шәмәршә вәрман хуҗаләхне кайса килнә. Унтан теләр хут калләх Шәмәршә халәх судне вәсәтәрнә. Таврәнсан сывәх тәванәсенә Кивә Катәке хәнана кайса ләснә. Сәкән чухлә вәрәм сүл хәвәрт чупма хәнәхнә урхамахшән ытларах та пулма пултәрнә. Ахальтен каламан сәв: «Сәртран антән – тәрсә кан, сәрта хәпартән – ларса кан» тәсә. «Урине шыв ларнә, савәнпа вилнә пулас», – әнлантарчә мана Станислав Петрович. Әпә паллакан Сәкәт сүннисем пач урәхла сәлтавләсә тата: «Унән чәри ирәлсе кайнә», «кураймәсәр наркәмәш парса вәләрнә», «тәттәмре юпана пырса сәпәннә» тата ытти те.

Халәх хушшинчә чапа тухнә урхамах вилни колхозниксенә хытә тарәхтаратә. Отчетпа суйлав пухәвәнчә вәсем сәк юлташа колхоз сәнтәлән сүмә кәна мар, правлени членә пулма та суйламасә. Коммунистсем те хәйсән пухәвәнчә сәнәрен йәркәленә бюро членә пулма шанмасә.

«Лашисем юставлә,
ураписем пуставлә»

Әпле хитреләтә каланә чәвашсем лаша сүнчен сәмах пусланә чух. Лаша – сур пурнәсә тених мәнә тәрәтә. Пәтәм хуҗаләхә йәркәллә тытса пыма пуләшакан чәр чун вәт. Ахальтен мар лаша урлә ал парса тупа тунә. Мән тери пысәк сәвап! Чәвашсем сәкәр тытса, сәр сүртса тупа туни сүнчен сахал мар вуланә-ха. Сәк йәла-йәркә лашапа та тәрәмәнәх сыхәннә. Ашак пысәк та унпа шыв турттарасә, сар кайәк пәчәккә те аләра сәкәлсә сүрәсә тәнә өвәр лаша пирки шүтлесе, йәкәлтәсе каланә каларәшсем те тәл пулмасә.

Анчах та питә шәл, ХХ өмәр вәсәнчә әпир лашаран тәмшән пирсәмәр, шута хуми пултәмәр. Сәв хушәрах техника прогрәсә этем пурнәсәне «лаша вәйә» текән сәнә әнлану кәртрә. Халәхи компьютер-

па интернет пәкәх хәвәрт сарәлчә вәл. 1980 сүлсенчә әпир сәр өсәне 70-80 процент механизаторсен аллине пани сүнчен каласәма пусларәмәр. Ку теләшпә выльәх-чәрләх өрчәтәсә өсәре те үсәсәм пулчәс. Пур сәрте те – трактор, машина, механизм, электрәэнерги... Лашасем вара сайра-хутра сәс курәнкалама пусларәс. 1970 сүлта кашни өсәчә пусне 11 лаша вәйә чухлә электрәэнергипә уса күрнә кулсан, 1981 сүлта сәкә 26 лаша вәйә таран үснә. Күн пәк хәватсем нихсан та пулман-сәкә! Анчах чән-чән лашасем ял сүннин күсә өмәнчәх сүлтан сүл манәсә тухса пычәс.

1980 сүлта пирән республикәра 28 пин лаша шулланнә. Сәкә 1960 сүлхипә танлаштарсан икә хут сахалтарәхчә. Уйрәмах Канаш, Красноармейски, Пәрачкав, Шупашкар, Сәрпү, Хәрлә Чутай, Әләк районәсенчә вәсенә пәр шәлләмәсәр, йышлән пәтәрнә. Нумай хуҗаләхә лашапа өсләме те манса кайнәччә. Сәмәк лашасене турта хушшине тәма вәрәнтә-мәсә, таканлама та никам та пәлмәст. Темә пула «лаша» әнлану «выльәх» пәлтәрәшәнчә тәпәпәх тухса үкнәччә. Тәләнмәллә, әна апат уйәрса пәмасә. Вәсен шүчә те бухгалтери отчетәнчә кәна пур. Лашасемпе мән чухлә өсә тунине шута илмәсә. Шута илсен те, сәв хисәпә пәчәкәтәсә кәтартасә, техника өмәрә-сәке-ха. Сәвәнпа хәш-пәр хуҗаләх пусләхәсем лаша өләкхи пәлтәрәшнә сүхәтти сүнчен сурчәк сирпәтсәх каласқаларәс. «Тракторсемпе машинәсенә сәлә кирлә мар, вәсем вәйлә, хәвәрт сүрәсә. Лаша тыттин усси сүк» – терәс.

Ялта лашасәр мәнлә пурәнән? Вәл яланах сәр сүннишән шанчәклә тәрәк пулнә. Әста лаша нумайрах, әста вәсенә лайәхрах пәхасә, унта хуҗаләх та пуянрах пурәннә, мән пур өсә пысәк пахаләхпа, паләртнә вәхәтра тума өлкәрнә. Халә пәхәтән та – чун ыратса каятә, пәчәкәсә хәмана та, вәтәр-хәрәх кирпәчә те, пәр бидон сәтә те хәватлә машинәпа турттарасә. Хуҗаләхри аслә специалистсем кирлә-кирлә маршәнах кирәк әста ситәсә килмә те автомобиль чуптарасә. Пәр-ик карсинкка тисләкә автомобиль багажникчә турттаракансем те пур тәсә. Ял сүннисән килти пахчисән сүхәланә-сүрәленә чухне те, кирәк әстан вутә-шәнкә е утә-улам турттарнә сәрте те лашана нимпә те уләштарма май сүк. Чәваша лаша кирлех.

Хәватлә техникәпа механизмсем пулнә сәртәх өсә лашисемпә пәлсе уса күрнә хуҗаләхсенә асәнса хәварәссәм киләт. Сәк тәсләхсем нумай әрусемшән шанчәклә өсләнә лашасене манәсә хәварма юраманине теләр хут сирәпләтәсә.

Ялти ятлә өсләкән

Әлчәк районәнчи «Слава» колхозра 1980 сүлта юпах тихасемпә пәрлә илсен 250 лаша шулланнә. Вәсемпә сәв сүлхинә 25 пин лаша күн чухлә өсә тунә. Пәр лаша-күн хәйхәкләхә – 2 тәнкә. Сәв өсәх тракторпа пурнәслани хуҗаләхә 10 хут ытла хәкләрах ларатә. Лаша тытти пысәк уса пани сүнчен колхоз сәнтәлән Ләнин ордәнәпә Октябрьти революци ордәнән каваләрә Иван Денисов нумай тәсләхпә сирәпләтәсә пачә.

– Чылай вак-тәвәк өсә лаша вәйәпә туни лайәхрах та йүнәрәх, – терә вәл. – Колхозшән фермәра өсләкән пәр мәшәр лаша «Беларусь» трактора уләштаратә. Сәвна май продуцти хәйхәкләхә чакатә. Хуҗаләхәра 200 лашапа уса күрнине шута илсен, мән чухлә сунтармәлли-сәрмәлли материал, сәппас пайә перәкәтләтпәр!

Хуҗаләхәра тракторсем патне сунтармәлли-сәрмәлли материалсем турттарма кашни бригадәрах пәрер лаша уйәрнә. Ытти сәрте те – лашасем, пәчәк ләпәклә уйсәнә сүрәләсә, якатасә, тырә турттарасә, улам пуҗтарасә т. ыт. те. Колхоз правленийә кашни колхозниках килти хуҗаләхәра сәр улми лартма, йәрансем хушшине кәпкәлатма пәр тәлвәсәрәх лаша паратә.

Сәв сүлхинә Етәрнә районәнчи «Ленинская искра» колхозра пулни те асәмара-ха. Колхоз сәнтәләнчә Аркадий Айдак хәй те юланутпа сүреме әстәччә. Колхозра сүлтан-сүл машинәсен шүчә үсә пыни ял сүннинә майәпен сүт сәнтәләкран уйәрса пыни сүнчен шухәшланәччә вәл. Лашасем пирки унән хәйне өвәр шухәшә-тәлләвә пурччә. Хуҗаләхәра 190 лашаччә. Сәв шутран сирәмәшнә спорт шулне уйәрса панә. Лашасемпә уй-хир өсәсенчә анлән уса күрнә. Урапи-сүни те, ут таврашә те ситәләклә. Колхозра ятарласа урапа-суна тәвакан чәх уснә. Унта урапа тукунә, сүна тупанә, пәкә авасә, сәнә урапа-суна туса хәтәрләсә. Паян тәсен паян күршәри хуҗаләхсенә 50 сүнапа 60 пәкә сүтма пулттарасә. Сәкә мар-и өнтә өсә ләши сине чән-чән хуҗа пәхни?

Сәкә савәнтаратә: Ачак тәрәхәнчә вәтти-вәтти лаша юрататә. Әсәпә юрә уявәсенчә юланутсән әмәртәвә пусланасса кәтәсә. Лаша чупатә – пурнәсә пыратә.

Питә шәл, аса илү ыра, анчах лашасене манәсә кәларса пыратпәр. Теоринә пәлетпәр те пурнәсәра пач урәхла пулса пыратә. Пирән республикәра 2014 сүлхи кәрләчән 1-мәшә тәлнә 5,5 пин лашана шута илнә, 3,8 пин уйрәм сүнсен, 1,5 пин – коллективлә ял хуҗаләх сәнтәләнчә... Статистика кәтәрәтәвәсем куҗсуль кәларттарасә.

Ял сүннинә лашасәр пурәнма питә йывәр пулнинә мантәмәр... Кәмәс мәннә пәлмәстпәр, лаша ашәнчә пәсәрнә кәлпәсси пулнинә мантәмәр.

Турә кәсәртәр, лашана «Хәрлә кәненә» кәртәс марччә.

Герман ЖЕЛТУХИН.

Пире чăваш сăпкинче сиктернĕ

← 1-мĕш стр.

пырса тиврĕ. Элшей, Стерлĕ, Мияки, Пишпӳлек тата Пелепей районĕсенче хăш-пĕр школ хупăнчĕ. Влаçрисем çак утăма ача йышĕ сахалланипе аналантаççĕ.

ÇР Пуçлăхĕ М.В.Игнатъев Ёпхӳ хулине килсен Пушкăртстан Президенчĕпе Р.З.Хамитовпа тĕл пулни асра. Регионсенче нацисен культура уявĕсене ирттересси çинчен калаçса татăлчĕ. Халăхăмăрăн пуянлăхне – паллă асчахсемпе сыравçăсене, журналистсемпе артистсене ытларах кураçчĕ кунта. Хамăрăн та тăван кĕтесе тухса сӳресчĕ. Ман Шупашкара ытларах ачасене илсе каяс килет. Суллен Чăваш Енри "Кĕрен парăс" кану лагерьне темиçе ушкăн асатни çителĕксĕр. ÇР тĕп хулине пачах пулса курман, анчах ĕмĕтленекен ача мĕн чухлĕ!

Пушкăртстан чăвашĕсен Канашĕн ертӳçи Валерий Сидоров хайĕн пурнăç сулĕ сӳнчен:

– Пелепей чăвашĕ эпĕ. 1954 султа суралнă. Султ тĕнчене Константин Иванова парнеленĕ тăрăх. Асатте çемийнче 12 ача пулнă, атте çемийнче – пилĕк шăпăрлан. Асатте 96 сул пурăнчĕ, ун шăллĕ – 98. Куратар ĕнтĕ, тымарсем тĕплĕ пирĕн.

Ялти школ хыççăн Ёпхӳри педагогика училищинче пĕлӳ пухрам, пуçламăш класен вĕрентекенĕн дипломне илтĕм. Хайхи хамăр яла ёçлеме ячĕс те, пăхатăп – ман уçемри яшсем пурте çара каяççĕ. Ёлĕкрех хĕсметре пулманнисене ял халăхĕ хисеплемен, вара эпĕ те ыттисенчен уксе юлас

Съезд делегачĕсем

мар тесе çара тартăм. Чăнласах çапла. Кичи чиккинче, Амур облаçĕнче иртре служба. Тамань сур утравĕнчен "Чикĕ çарĕсен отличникĕ" паллăпа ситрĕм Пелепе.

Асăл школ пĕтерес шухăш унченех суралнă. Ёпхӳри патшалăх университетĕн математика факультетĕнче пилĕк сул лайăх ёлĕкерсе пынă, çав вăхăтрах комсомол ёçне хутшăннă. Факультет комсоргĕ – обществăпа политика пурнăçĕнчи пĕрремĕш опыт.

Ёç биографийĕ Димитровка ялĕнчи вăтам школтан пуçланчĕ. Малтан – вĕрентекен, унтан завуч, школ директорĕ. Ёпхӳрен иңсе мар вăл ял. Унта чылай сул аналла ёçленĕшĕн ПР тава тивĕслĕ вĕрентекенĕ, СССР вĕрентӳ отличникĕ ятсем пачĕс. 1999

султа вырăнти муниципалитета (район канашĕ) депутатсем суйларĕс. Эпĕ те хутшăнтăм. Çавантанпа Ёпхӳ район Канашĕн секретарĕнче вай хуратăп. Пурĕ 89 ял. Çынсен кулленхи ыйтăвĕсене татса парасси – хайне евĕр кăсăк. Пирĕн тăрăхра Раççейĕле паллă "Алексеевский" хуçалăх вырнаçнă. Икĕ кайăк-кĕшĕк фабрика республика продукцийĕн 30 процентне туса кăларать. Экономика тĕрекленнипе ял çыннисен социалла ыйтăвĕсем валли укça ытларах уйăратпăр.

Арăм ман тутар хĕрĕ. Ывăл – нефтяник, хĕр ача – экономист.

Николай Угаслов, Чăваш наци конгрессĕн президенчĕ:

– Чăвашсемшĕн чи йышлă пурăнкан

Пушкăртстан тĕп хулине эпĕ пĕрремĕш хут. Съездра пĕрлĕх Канашĕн ёçне лайăх хак пачĕс. Анаçу сире.

Тутартсан чăвашĕсен пĕрлĕхĕ ытти регионсемшĕн тĕслĕх пулса тăрат. Устерсе калани çук кунта. Пĕр-пĕрне аналанса, пĕтĕсӳллĕ ёçлекен сирĕп команда пухнă, кашни тытăм хайĕн тивĕçĕсене лайăх пĕлет. Çынсен, ертӳçĕсен, яваплăхĕ пысăк тесе калаттăм. Кирлĕ чухне укçине те тупаççĕ. Çаванпа вĕсен ёçĕ курăмлă.

Пĕрлĕх ертӳçи Геннадий Яковлев каланă тăрăх – çаврăнăсулăх кирлĕ. Пĕр тĕслĕх илсе кăтартрĕ. Нумаях пулмасть "Чăваш шăпчăкĕ" конкурс ирттернĕ. 23 регионтан килнĕ 460 çынна хайсен шучĕле хана суртне вырнаçтарнă, апатлантарнă. Укçi пĕлĕтрен татăлса анмасть-çке. Паллах, пысăк ёçсенче патшалăх пулăшăвĕсĕр май килмест, сапах хайсем тупаççĕ. Тĕрлĕ грант çĕнсе илнĕ укça çаванта каять, предпринимательсемпе сыхăну аван. Кашни хулапа район мĕнле мероприяти йĕркелеме хевте ситерессине маларах шута илнĕ. Экономика хăвачĕле палăрса тăраканнисем анларах та пĕлтерĕшлĕрех акцисене хайсем сине илеççĕ.

Оренбург чăвашĕсен ёçĕнче те ырри сахал мар.

Çаван пек ёçлесе пырсан эфир хамăр умри тĕп тĕллевĕ – чăваш халăхĕн эткерлĕхне упраса хăварассине, анал хатлă кунсул туса парассине – пурнăçа кĕртĕпĕр.

Вячеслав ГРИГОРЬЕВ.

Ял - пултарула х лаççи

Мĕнле художникан вăтар ытла картини Мускаври Третьяковка галерейинче упранать тетĕр? Канаш районĕнчи Сиккасис ялĕнче суралса уçнĕ Анатолий Иванович Миттован. Сумлă унер лаççинче ытти чăвашсен ёçĕсем те пур, анчах Миттова ситекенни çук.

80 султан иртнисенчен темиçе кенеке сырса кăларакан, тăрăшсах истори картинисем уккерекен çынсем пур-и сирĕн ялта? Сиккассинче пур.

Юрă кĕвĕлекенсем, эстрада юрăçисем, художниксем, культурапа, унерпе тăванлашнисем йышлă тухнăран Сиккассис ытти ялсенчен самай уйрăлса тăрат. "Пултарула х тымарĕ тарăн, – тет Культу-

ра сурчĕн ертӳçи, Чăваш Республикин культуран тава тивĕслĕ ёçченĕ Ирина Анатольевна Андреева. – Мĕн ас тăвасах Сиккассисем юрлатчĕс. Халĕ те маттур халăх юрă-ташăпа питĕ туслă".

Ёмĕртен пыракан йăлана Культура суртĕнче ёçлекенсем сирĕплетсех пыни сулăма сунме памаст. Халăх хорĕ, "Асам" халăх ансамблĕ хайсен пултарула хĕпе куракана тахçанах тытканланă. Чăнахах халăхан пулнине тивĕçлипе ёнентересчĕ.

"Салам" ансамбль вара пĕлтĕрхи сулла Оренбурга "Тăван ял юрлат" ятпа иртнĕ пĕтĕм Раççейри 9-мĕш фестивалрен 2-мĕш степень дипломĕпе таврăннă.

Хамăр республикари юрлакан коллективсен фестивалĕнче (Г. Лебедева Ф. Лукин композиторсем 100 сул тулгарнине халалланă) "Вокал ансамблĕсем" номинацире те лауреатсен йышне лекнĕ. Халăх хорĕ те хутшăннă унта, "Пĕрлештернĕ хорсем" номинацире 2-мĕш вырăн йышăннă.

Мурзуковсем çемье ансамблĕ "Пурте туслă çемьерен" ятпа иртнĕ республика фестивалĕнче "Хайне евĕрлĕ пултарула х" номинацире диплома тивĕснĕ.

Алексей Мурзуков, "Асам" халăх ансамблĕне ертсе пыраканскер, юрă кĕввине хай хывать. Ирина Анатольевна асаннă тăрăх – репертуарта чылай вырăнти пек юрату юррисем кăна хуçаланмаççĕ. Сцена çинче

шăранаканисем – ытларах пурнăç çинчен, шухăша яраканисем. Карăклă ялĕнче пурăннă (нумаях пулмасть вăл пурнăçран уйрăлнă) Шевкен Гришши саввисене кĕвве хывма тăрăшнă.

Культура сурчĕ хайĕн ёçĕ-хĕлĕпе пĕлтĕр республикари чи лайăххисен шутне кенĕ. Конкурса вăл пуçласа хутшăннăскер 50 муниципалитет учрежденийĕ хушшинче сĕнтернĕ.

Таса чунпа, хавхаланса вай хураççĕ кунта, çаванпа ёç те анал. Ёстасем, профессионалсем пулсан çапла вăл. Ара, Культура центрĕнче тава тивĕслĕ виçĕ специалист тăрăшат те.

5-мĕш стр. →

АКЦИ

Çу уйăхĕн 30-мĕшĕччен – йӳнĕрехпе

КАЛАРАМСЕМ	ÇЫРАНАРА ХАКĖСЕМ				
	Почта уйрăмĕсенче		«Чăваш пичет» киоскĕсенче	«Советская Чувашия» киоскĕсенче	Редакцире
	акци вăхăтĕнче	акци хыççăн			
Хыпар	715-32	744-12	279	279	144
Хыпар-шăмат кун	303-96	321-96	141	141	90
Çамрăксен хаçачĕ	347-16	375-96	231	231	144
Чăваш хĕрарăмĕ	312-24	340-44	213	213	141
Сывлăх	199-20	215-40	111	111	81
Кил-сурт, хушма хуçалăх	176-46	192-66	111	111	81
Хресчен сасси	356-28	379-08	162	162	114
Хресчен сасси-Кил	176-46	192-66	105	105	81
Тăван Атăл	279-48	319-08	246	246	198
Капкăн	163-44	185-04	144	126	108
ЛИК (Литература. Искусство. Культура)	120-36	140-36	120	120	100
Вести Чувашии	282-12	310-92	186	186	144
Собрание законодательства Чувашской Республики	629-58	743-58	660	660	570
Тантăш	271-44	289-44	132	132	90
Самант	157-02	181-02	156	156	120
Тетте	125-52	143-52	111	111	90

"Хыпар" Издательство сурчĕн хаçачĕсемпе журналĕсене 2014 сулăн икĕмĕш сурри валли почта уйрăмĕсенче су уйăхĕн 30-мĕшĕччен йӳнĕрех хакпа сырантарасчĕ. Шел те, почта хайĕн хакне пĕчĕклетмерĕ, анчах **ялă вырăнта пурăнкансене "Хыпар" хаçат сыраннăшăн пĕр келенче тип су парса хавхалантарать.**

Çу уйăхĕн 30-мĕшĕ хыççăн хаçат-журнал хакĕсем мĕнле пулассине таблицăра кăтартнă.

Çакна шанатпăр: почта тытăмĕн Мускаври ертӳçисем хаçат-журнал сыранмалли хаксене самай пысăклатрĕс пулин те пирĕн тусăмăрсем, чăвашсем, юратнă кăларăмĕсенчен писмесĕсех, чун сĕмĕсене сыранса илеçсех. Лайăхрах тĕшмĕртсен, хаçат е журнал сур султа миçе номер тухнине тĕпе хурсан хаксем капашсăр темеллех мар.

Çемье бюджетне тата та перектелес текенсене, район центрĕсенче пурăнкансене, пирĕн хаçатсене, журналсене "Чăваш пичĕчĕн" киоскĕсенче сыранма сĕнетпĕр.

АСАРАНАРА

Кĕрешмелле тата хӳтĕленмелле

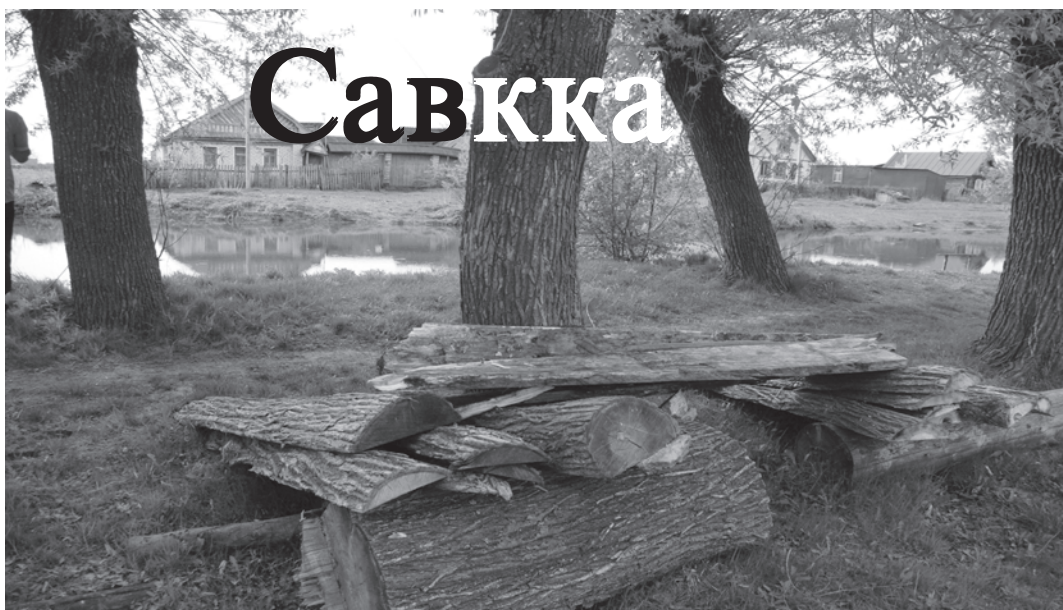
Ёнер республика Пуçлăхĕ Михаил Игнатъев ертсе пынипе наркотике хирĕс кĕрешекен комисси ларăвĕ иртнĕ.

Кăçалхи кăрлач-ака уйăхĕсенче полици ёçченĕсем Шупашкар тата Сĕнĕ Шупашкар хулисене наркотиксемпе айкашмалли вырăнсем йĕркеленипе е унашкаллисене тытса тăрассипе сыханнă 3 преступление уçса панă. Республикари наркологи диспансерĕн кăтартăвĕсем тăрăх – 2013 султа 25 çын дезоморфинпа усă курнă. Çакă Чăваш Енре кодеин препаратсене рецептсăр сутнине е вĕсене ытти регионран илсе килнине пĕлтерет.

Республика Пуçлăхĕ влаç органĕсемпе йĕрке хуралсисене халăхпа, общество организацийĕсемпе тачă сыханса ёçлеме хыттăн чĕнсе каланă.

Ларăва хутшăннисем хамăр регионта наркотик тата ас-тăна минретекен хатĕрсемпе айкашакансене сиплесе сыватассипе комплекслă ёçлекен наци центрне йĕркелес ыйтăва та сӳтсе явнă. Федерацин Атăлчи округĕнчи 14 регионтан 3-шĕнче кăна çук ун пеки, çав шутра – Чăваш Енре те.

Сӓнсем

Савкка

Савкка - Йӓпреҫ районӓнчи Пучинке тӓрӓхне кӓрекӓн ял. Унтан Шупашкара ҫитме 100, район центрне (ҫавӓн пекех ҫукун сул станцине те) – 22 сухрам. Вӓрӓм юхан шывӓ пусланӓ ҫӓрте вырнаҫнӓ. Савккасем 1922 султа Пучинке ялӓнчен уйрӓлса тухнӓ. 1931 султа "Красная нива" колхоз йӓркеленӓ.

Ялта ҫавашсем пурӓнаҫҫӓ, мӓн ӓлӓкрен вӓсем ял хуҫалӓхӓнче ӓҫленӓ.

1923-1927 сулсенче Савкка Патӓрьел уесӓнчи Хурамал вулӓсне кӓнӓ. Ун хыҫҫӓн 1962 сулчен Йӓпреҫ районӓнче пулнӓ. 1962-1965 сулсенче Канаш районне кӓнӓ. Ун хыҫҫӓн каллех Йӓпреҫ районне куҫнӓ.

1926 султа ялта 48 кил (102 арҫынпа 124 хӓрарӓм) шутланнӓ. 1939 султа 138 арҫынпа 132 хӓрарӓм пурӓннӓ. 1979 султа йыш чакнӓ: 53 арҫынпа 78 хӓрарӓм юлнӓ. 2002 султа 37 килте 19 арҫынпа ҫавӓн чухлех хӓрарӓм пурӓннӓ. Паянхи кун ялта социаллӓ пӓлтерӓшлӓ пӓр объект та ҫук.

Сергей ЖУРАВЛЕВ сӓн уӓкерӓкӓсем.

Михаил Михайлович Коновалов ялти ӓҫсенче яланах пулӓшӓть

Александра Алексеевна Игнатьева – ял тӓрӓхӓн депутатӓн амӓшӓ

Пусаруллӓ та хастар Сергей Петрович Наумов

Сутусӓра тӓрӓшнӓ Ирина Сергеевна Майорова халӓ килте пӓчӓк ачисене пӓхӓть

Украинӓра пурӓннӓ Татарин Меланья Михайловна ватӓ ашӓне пӓхма килнӓ те ялтах юлнӓ

Ольга Васильевна Белова нимӓнле ӓҫрен те пӓрӓнмасть

Ял - пултарулаӓх лаҫҫи

← 4-мӓш стр.

Николай Михайлович Бабанов та 47 сул ялти Культура ҫуртне ертсе пынӓ. 1970 султанпа вӓл – Раҫҫей Федерациӓн культуран тава тивӓҫлӓ ӓҫченӓ. "Ниҫта та вӓренмен ӓпӓ. Ленинградри культуран аслӓ профессискулне кӓна пӓтернӓ", – тет вӓл. Халӓ вӓл 81 султа, анчах унра пултарулаӓх ҫӓл куҫӓ ҫамрӓк чухнехи пек тапса тӓрӓть. 2011 султа унӓн "Тобурдановские родники" кӓнеке тухнӓ. Икӓ султан "Урюм-река" кун сути курнӓ. Канаш районӓн кантӓр пайӓнче кӓна 200 ытла паллӓ ҫын суралса уҫнине асӓнӓть Николай Михайлович.

Кӓнеке ҫырни, тӓпчев ӓҫӓсемпе республикӓри аслӓ вӓрену школӓсене ҫитни кӓна-и? "Ырӓ кӓмӓллӓ ӓпӓ паян. Атьӓр-ха, иртӓр шалалла", – тесе пире, киле пустарӓннӓскерсене, алӓран ҫавӓтсах пултарулаӓх мастерскойне илсе ҫитерӓ. ҫак пӓчӓк пуртре 150 картина суралнӓ-мӓн. 60-ӓшне Николай Михайлович тӓрлӓ ҫӓре парнеленӓ. Тӓслӓхрен, Раҫҫей паттӓрӓ Николай Гаврилов ыйтнине

иккӓшӓ Мускава ӓсаннӓ. Малтан вӓсем Раҫҫейӓн хӓрушӓрлӓх службин музейӓнче, халӓ Кремль гарнизонӓн ҫар мухтӓвӓн музейӓнче управӓҫӓ. ҫав картинӓсене Николай Бабанов Аслӓ ҫӓнтерӓвӓн 60 сулхи юбилейӓ ячӓпе Мускавра иртнӓ конкурса тӓратнӓ пулнӓ. Лайӓххисен шутне кӓнӓ вӓсем унта.

Пейзажсемсӓр пуҫне тӓван ҫӓр-шыв историйӓ илӓртет Николай Михайловича. 1812 сулхи вӓрҫӓна халалласа ҫырнӓ картина мӓне тӓрӓть. Вӓл вӓхӓта питӓ тӓплӓ тӓпченӓ ветеран. Бородино патӓнчи ҫапӓсу пыҫӓк пӓлтерӓшлӓ пулнине йышӓнмасть вӓл. Малоярославль хули ҫывӓхӓнчи ҫапӓсу ҫӓнтеру сулне хывнӓ. ҫав вӓрҫӓ ҫавашсем те хутшӓннӓ. Николай Михайлович уӓкерӓкӓнче вӓсенчен пӓри курӓнӓть. Ентешӓмӓр Улатӓр районӓнчен, Петр Кикин-мӓн.

"Чӓмпӓр сулӓ" картинӓра та истори тӓшшиӓй пур. Ҫаваш халӓхне султа кӓларнӓ Иван Яковлев Чӓмпӓре Сиккасси витӓр тухнӓ иккен. Ҫав сул халӓ ялла юнашар.

Ҫапла вӓсем, Сиккассисем: ҫӓр ҫинче ӓҫлеме те, сӓвӓ ҫырма та, кӓвӓ кӓвӓлеме те, юрлама-ташлама та, картина уӓкерме те, историе тӓпчеме те вӓхӓт тулаҫҫӓ.

Ирина НИКИТИНА.

Ял хёраәмә

Ашшә-амашне кура

Кәсәлхи су уйәхән 28-мөшәнчен пусласа сәртме уйәхән 1-мөшәччен «Успешная семья Приволжья – 2014» фестиваль-конкурс иртет. Пәлтәр унта округи пур регионтан 25 сәме хутшәннә, вәсен йышәнче нумай ачаллисем – 21, ача усрава иллисем – 4.

Мероприятие Киров хулинче йөркеләсә. Ку теләше асаннә тәрәх пысак опыт пухнә. Ахальтен мар кунта 16 сул «Ее Величество – Семья» фестиваль-конкурс иртет.

Сак кунсенче Кирова округи мән пур регионти хастар сәме хутшәннә. Вәсем конкурсемпе экскурсиясене, саван пекех сәртме уйәхән 1-мөшәччен, Пәтәм тәнчери ачасене хутләмелли кунра, тәнчери юмах вайиисене хутшәннә.

Фестивале РФ культурәпа искусство сыннисене йыхравланә. Сак шутра Дмитрий Маликов юрәс, пианист, композитор, общество организацийсен представителәсем пулсә. Саван пекех РФ Президентчән полномочиллә представителә Михаил Бабич та.

Фестиваль телләвә – сәме йәлә йөркенә аталантарасси, унан сән-сәпатне, пуялнәхне сыхласа хаварасси. Паллах, конкурса тивәслә сәме сәс хутшәннә.

Чаваш Ен чысне Елчәк районәнчи Аслә Елчәкри Адюковсем хутләсә. Аса илтертпәр: вәсем кәсәл республика конкурсәнче сәнтәрнәчә.

Адюковсен сәме стажә – 18 сул. Кил хуши Александр Алексеевич вырәнти шулта ачасене физкультурәпа вәрентет. Мәшәрә Любовь Германовна – чаваш чөлхи учителә, библиотекарь. Аслә хөрә Екатерина – амашне пулшаканә. Йәмәкәсемшән вәл яланах тәсләх вырәннәчә. Юлия шулта «5» палләпа вәренет. Хөр ача Рафсейри, республикари конкурсәнче те сәнтәрет. Мария ялти ача садне сурет. Адюковсен ачисем, ашшә-амашә пекех, ял тәрәхәнчә, шулта иртекен пур мероприятие те хастар хутшәнәсә.

Эпир те Адюковсен сәме Кировран сәнтәрәпә таврәнә йәнәсу сунатпәр.

«Кашни сынрах хөвел»

Сапла шухәшләтә Патәрьел районәнчи Кивә Катекре пурәнанан Тамара Майрина. Пәрре пәхсан вәл ыттисенчен нимәнне те уйрәлса тәмасть: сахал-пирән хушәмәрта әсрә вәр-варрисем, пурнәсри пәрнәс умәнчә пус усманнисем. Унга каласма кәсәк: анлә тавра курамлә, хайән шухәшне шикленмесәр пәлтәрет. Сасси сирәп сын пулнине систерет.

Тамарән пултарулахә теләнтәрчә мана. Ал әс әсти вәл, канвапа тәрлет. Унерсәрен пәрре те кая мар. Стена сүмне рамәпа вырнастарнә тәрәсем илемлән кураңасә. Кашни пүләмре тәрлә вәсем. Ачисән пүләмәнчә – йытә сурипе кушак, аслисен – хөраәмпа ачасем е тәрлә чәр чун кәлеткисем, кухняра натюрморт вырән тупнә.

Тәрәпә чылай сул кәсәкланатә вәл. «Вышиваю крестиком» журнал сыранса илет. Пәр сулхине Тамара унта ирттернә «Серебряная иголка» конкурса хутшәнса Рафсейре мала тухрә.

«Ал әс тавасси мана аннерен кушнә. Мән тәрлә алса-чәлха сыхман-ши вәл? Атте сәмрәкпә сәре кәнәрен анне ал әсәпә хәллехи вәрәм кәсәне те кәскәтнә. Вицә хөрне таса, тутә суретес тесе пасарта алса-чәлха суртса укса тунә. Вәл сыхнә япаласене сынсенчә асәрхаттәм, мухтанаттәм аннепә. Уясенчә, суралнә кунсенчә таван-пәтенне парнелетчә вәсенә», – әшшән аса илет амашне хөрә. Сывәх сынни хайән пурнәсәнчә тарән йөр хаварнине сирәплетет. Ачисене үстерме те пулшәннә вәл. Ун чухне Тамара Николаевна райпора әсләнә. Яланах сул синчә пулнә. Ку вәхәтра лавкасәнчи сүлксем мачча таран таварпа тулатчәс. Мускав, Хусан, Чул хула, Чөмпәр хулисене әрнесерен суренә. Сурма сәрте сула тухса тепәр таләкран сәс каялла таврәнни сахал мар пулнә.

Райпора әсләнә тусәсемпә халә те сывәх Тамара Майрина. Акә Алевтина

Пыркинәна хайән «чирне» ертнә вәл. Вәтә канвапа тәрлессипә Аля Тамарән юласшән мар. Тепәр тантәшә те, Мария Платонова, тәрлеме юрататә.

«Вәсә-хөррисәр телесериалсемпә вәхәта сая ямастпәр эпир. Сенкер экран умәнчә те ал әс таватпәр», – теңсә вәсем.

Тамара Николаевна хайән тәррисене үкерсе ятарлә альбом хатәрленә. Күршә-аршә, тус-таван пәрре мар тытса курнә әна. Сапах йәләхтармасть вәл. Вәрентекенсен аллине лексен ыра сәнүсем те парасәсә. Унга сәмрәк әрәва паллаштарма васкасәсә.

Улми йывәсәнчән аякка үкмест. Майринсен хөрә те ал әсә әста. Вәл та амашә пекех тәрлеме юрататә.

Йәп чикмелли, сәнә сул чәрәшне капәрлатмалли хатәрсем, вәтә шәрсаран әсталанә япаласем, чәнтәрлә салфеткәсем лавкаринчен пәрре те кая мар.

Суллахи вәхәтра йәп алла сайрахах тытанатә. Пахча әсә чылай. Суркуннерен

пусласа юр лариченех чечексем хайсен илемәпә савантарасәсә. Теплицәра пахча сәмәс ситәнәт. Калчана маларах акса үстерәсә. Улма-сырла та нумай. Хәле хатәрленсә нүхрәпә апат-сәмәспә тултарасәсә.

Сәмах сүмне сәмах хушса пине те ситертәмәр пулас. Сак хушәра та ахаль лармарә Тамара Николаевна. Пәр сип сүмне тепәрне хушса тәрлерә. Әс хатәрәсем ал айәнчәх. Пәр тәрре тәрлеме те 60 тәрлә сипрен кая мар кирлә иккен. Сын әсә үкерме тәрәшмасть вәл. Интернетри каталога кәрет.

Хөвел шевли чүречерен кәрсе сәтел сине үкет. Савна май тәрә сәвви витәр кураңатә: үкерчәкри салтак түмисене алла илес, янкәр түпә ытамне лекес килет.

Тамарән әсә сәме тивәспәпә хакласәсә. Мәшәрә Юрий Фердинантович әна рамәсемпә тивәстерет.

Альбина АСТРАХАНЦЕВА.

Асталәх куравра паләратә

Әсә тирпейлә те сывәсуллә тавакансене халәхра авалтан «алә әсти» е «ылтән аләллә» тенә. Вәсем ыттисенчен асталәхпа, пултарулахпа паләрсә тәрасәсә. Патәрьел районәнчи Сәкәт яләнчә сакән пек маттурсем икәблми. Нумаях пулмасть кунта «Сәкәтри ылтән аләсем» курав ирттернә. Әна Вера Кузнецова пусарнипе йөркеләнә.

Выставкәна ялти сирәм ытла әста хутшәннә. Вәсенчән чи асли – 69 султа, чи кәсәнни – 11-те. Куракансем Федор Артамоновән пултарулахне пысак хак панә. Мән кәна әсталаман вәл! Чавашән авалхи кил-сурчә, әс хатәрәсем, выләх-чәрләх тата ыт. те. Хәш-пәр хатәр-хәтәрә сәмрәксем халыччән те курман. Федор Артамонов әмбәрәпәх вырәнти «Красное знамя» хушәлхәра әсләнә. Халә вәл тивәслә ка-

нура. Сәмрәкранах пуртәпа каскалама, сәтел-пукан әсталама киләштернә. Кун пек курава вәл пәрремәш хут хутшәннә. «Хай пәччен пәр музей йөркеләнә Хөветәр тете» – тенә ун пирки ял-йыш.

Хөраәмсем те хастар хутшәннә унта. Акә Зоя Алексеева, Зоя Анурова, Раиса Шапкина, Галина Шапкина, Галина Суркова тата Мария Медведева әсәсене пәхса ытармалла мар. Вәрентекенсем те куравран юлман. Елена Прохорова, Валентина Ксенофонтова, Галина Муллина, Антонина Чернова тата Владимир Горбунов хастар хутшәннә. Тәрлә класри ачасән әсәсене те халәлләса йышәннә ял-йыш.

Сак пархатарлә әсә пәччен пусарма сәмәл мар, паллах. «Пәр шухәшлә, асталәх курма, хаклама пултарақан сынсем пуртан курав йөркелерәмәр», – тенә Вера Федоровна. Сәмах май, вәл хай те кунта чылай япала тәрәнатә.

Вера Кузнецова чылай сул шулта аслә вожатәйра, ял клубәнчә пуканесән театрән ертүсинчә чунне парса әсләнә. Халә те шул ачисемпә туслә. Тивәслә канура пулин те театр әсәпә пурәнәтә. Ачасемпә пәрле пуканесем сәлет, вәсенә чун кәртет. Кәсән тусәсем те кәмәлләсә әна. Мәшәрә те әнланатә, яланах пулшәтә. Савәнпа унан әсә те әнатә.

Велосипедпа әмәртнә

Сывә пурнәс йөркинә аталантарас теләше Муркаш районәнчи Турайри информация культура центрәнчә әслекенсем велосипедистсен конкурсне йөркеләнә. Унта хөраәмсем хутшәннә.

Сак транспорт хатәрә сывләха сирәплетнине лайхә әнлана сәсә вәсем. Унсәр

пусне вәл вәхәта перекетлеме пулшәтә. Паян ялта чылай сын әсә велосипедпа сурет. Турайри хөраәмсем те икә урапаллә транспорта киләштерәсәсә. Савәнпах әнтә вәсем спорт уявә йөркеләнә. Сәнтәрүсәсене хавхалантарма та май тупнә. Малашне те тәрлә әмәрту ирттерәсә шантара сәсә Турайсем.

Маттуррисем сәнтәрнә

Нумаях пулмасть шулсенчә чаваш чөлхипә литература пүләмәсен республика конкурсә иртрә. Унан юлаши тапхәрне хутшәнма Шупашкар хулинчән вицә, сәнә Шупашкартан, Йәпрес, Канаш, Муркаш, Сәрпү, Сәмәрлә, Елчәк, Тавай районәсенчән пәрер кабинет тивәснә. Документсене тишкәрнә хысәән жюри членәсем пүләмсен рейтингне тунә, чи пысак балл пухнисемпә вырәна ситсе паллашнә.

Конкурсра Елчәк районәнчи Сирәклә Шәхаль шуләнчи чаваш чөлхипә литература пүләмә (ертүси Н. Левая) сәнтәрнә. Муркаш районәнчи Сатракассинчи тата сәнә Шупашкарти 19-мәш вәтам шулсем иккәмәш вырәна тухнә. Вицәмәшәнчә вара – Канаш районәнчи Сухайкассинчи тата Шупашкарти 29-мәш вәтам шулсем.

Кәларәма Валентина ПЕТРОВА хатәрленә.

Раçсейре, тёнчере...

Сукран пуяна тухнă

Каччă аслă пеллӳллӳ хӳре качча илсен апа кунта преми тӳлесӳ. Метро компьютерпа ёслет. Ҫын ҫумӳнче 15 грамм марихуана тупсан вара апа ҫакса хураҫӳ. Тахҫан чухан пулнă Сингапур ҫакнашкал ҫирӳп йӳрке тунипе Раçсейрен те пуярах.

Йытӳсем те вӳрмесӳ

Хулара йытӳ сасси те илтӳнмест. Йытӳ вӳрсе кӳршӳсене вӳратсан унан сасӳ чӳлӳхӳсене татаҫӳ – пӳтӳмпех саккунлӳ.

– 1965 ҫулта Сингапур Малайзирен уйрӳлсан пурте тенӳ пекех эфир выҫса вилетпӳр тесе шухӳшланӳ, – пӳлтӳрет Алекс Вӳнь бизнесмен. – Йӳри-тавра шурлӳх, ёҫсӳрлӳх, ҫимелли ҫук, шыв тата хӳйӳр таран турттарса килеттӳмӳр... Халӳ вара вырӳнти халӳхӳн уйӳхри вӳтам ёҫ укҫи 3500 долларпа танлашӳ. Сингапур экономика ҫӳр чӳмӳрӳ ҫинче чи лайӳххисенчен пӳри шутланӳ. Ҫакан патне мӳнле ҫитнӳ-и? Пӳр япала ҫеҫ кирлӳ: лайӳх саккунсем тата апа пӳхӳнни.

Ҫав тери чухан, коррупциллӳ утрав 20 ҫул хушшинче чечекленекен патшалӳх пулса тӳнӳ. 2013 ҫулта укҫа-тенкӳ кризисӳ вӳхӳтӳнче вырӳнти экономика 3,7 процент ӳснӳ (Раçсейре – 1,3 процент). Кунти ҫӳр ҫинче улма-ҫырла та, тулӳ та, рис та ҫитӳнмест, ҫӳр айӳнчи пуянлӳх та ҫук. Апла мӳнле пуйса кайнӳ-ха ку утрав?

– Чи малтанах ҫынсене пурӳнмалли вырӳн туса парассипе ёҫлеме пуҫӳннӳ, – каласа парӳт Джозеф Минь журналист. – 1970 ҫулта Сингапур халӳхӳн 90 проценчӳ тара илнӳ кивӳ ҫуртсенче пурӳннӳ, 9 проценчӳ кӳна – хӳйсен кил-ҫуртӳнче. Халӳ лару-тӳру тӳпрен улшӳннӳ: 97 проценчӳн хӳйӳн хваттер. Патшалӳх пур ҫынна та ҫурт илме субсиди панӳ, ҫуртӳн 30 проценчӳшӳн хӳй тӳлет. Пулас пенсионерсене хваттерлӳ тума Перекет фондӳнчен кредит уйӳрнӳ. Сингапурта ёҫлесе пурӳнакансен ёҫ укҫин пиллӳкӳмӳш пайбӳ шӳпап ҫав фонда каят. Кредита чи пӳчӳк процентпа панӳ. Пурӳнмалли ҫурт тума патшалӳх уйрӳм ҫын компаниӳсене те явӳҫтарнӳ.

Хулара 25 хутлӳ йӳнӳ ҫуртсем ӳссе ларнӳ, экономика самантрах хӳпарма тӳтӳннӳ.

Пӳлӳве ӳстермелле

Пуян пулма пулӳшакан тепӳр ен вӳл – аслӳ пеллӳ илни. Хӳйсен тупӳшӳн 20 процентне (Раçсейре – 3,5 процент) вӳсем вӳренме тӳкаклаҫӳ. 1968 ҫулта хула премьерӳр ҫапла пӳлтӳрнӳ: «Университета вӳренме кӳме кӳмӳл пуррисене пурне те йышӳнаҫӳ. Кашнин хӳйне тӳрӳслесе пӳхма ирӳк пур. Пиллӳк паллӳпа кӳна вӳренсе пынисене юлашки курсра ку таранччен мӳн чухлӳ тӳкаклинне пӳтӳмпех каялла тавӳрса парасӳ. «Урӳхла пултараймастпӳр, – теҫӳр Сингапур университетӳнче. – Е пирӳн питӳ лайӳх вӳренмелле, е ёҫленине пуспа хаклакан кӳршӳллӳ Индонезипе тупӳшмалла». Ку ҫеҫ те мар, аслӳ пеллӳллӳ хӳре качча илекен арҫынсене правительство преми пама йышӳннӳ. Ҫакна вӳреннӳ хӳрсем хушшинче качча каяйманнисем нумай пулнипе тунӳ. Азири чи пысӳк технологиллӳ патшалӳх паян Сингапур. Пӳтӳм ёҫе компьютер пулӳшӳвӳле тӳвассипе Япони хыҫҫан иккӳмӳш вырӳн йышӳнӳт. Метрора роботсем ёҫлесӳ. Университетсем чаплӳ финансисӳсене вӳрентсе кӳларнӳ, ҫавӳнпа нумаях та вӳхӳт иртмен утрав Азири чи пысӳк финанс центрӳ пулса тӳнӳ.

Пуян пулас тесен – коррупципе кӳрешмелле, налук виҫине чакармалла. Тӳнчери паллӳ корпорацисем хӳйсен тӳп офисӳсене Сингапура куҫарнӳ. Кунти чиновниксем вӳсенчен сӳтев (взятка) илмессе ӳнланса илнӳ. Ҫапла майпа Сингапур нимӳнле энергоресурсӳсарах нефть тирпейлекен виҫӳмӳш центр пулса тӳнӳ. Хьюстонпа Роттердам хыҫҫан. Бизнеспа ёҫлес тесен ҫынна регистрацилесе мӳн пур хута туса парасси 4 кун йышӳнӳт. Нимӳнле бюрократи те ҫук. Сингапур визине илме Интернетпа заявлени ҫеҫ ҫырмалла. 3 кунтан вӳл электрон почтӳпа килет. Ҫакнашкал политика тӳтса пынипе инвесторсем ушкӳнӳ-ушкӳнӳе Сингапура талпӳннӳ.

Хальхи вӳхӳтра утрав ҫинче ют ҫӳр-шывсен 114 банкӳ хӳйӳн филиалне уснӳ, утрав экономикине 800 млрд доллар хывнӳ.

Саккуна пӳхӳнмалла

– Экономикӳри ӳнӳҫу саккуна пӳхӳннинчен килет, ку тӳваттӳмӳш услови, – тет Алекс Вӳнь. – Ҫӳр-шывра йӳркесӳрлӳх пулсан укҫа тума никам та килмест. Ку тӳлӳшпе питӳ ҫирӳп, вактӳвек таранах. Маларах ҫул-йӳр правилсене шута хурсах кайман. Ҫавӳнпа кашни машина ҫине сирена лартма пуҫларӳмӳр, хӳвӳртлӳх ӳстерсенех вӳл хӳлхана илтми туса хурӳт. Халӳ йӳрке-не пӳсакан ҫукпа пӳрех. Метрора, лӳк тулли вакунра стариксемпе инвалидсен вырӳнне никам та лармасть. Наркотикпа та аташтармаҫӳ: ҫумра 15 грамм тупсан пуҫкасаҫӳ. 2005 ҫулта кунта героин илсе килнӳшӳн Австрали ҫыннине ҫакнӳ. Австрали инвесторсеме апа ҫӳлаҫишӳн Сингапурпа ёҫлеме пӳрахатпӳр тени те пулӳшайман. «Эпир ӳнӳҫа хисеплетпӳр, анчах пире демократи ҫинчен вӳрентме кирлӳ мар».

Транспорт питӳ йышлӳ ҫӳренӳ тапхӳрта та хуларан хӳна ҫуртне ҫитме йывӳр мар. Автомобильпе ҫӳремелли ирӳке аукцион урлӳ 10 пин доллар парса туймалла, усӳр пуҫне 20 пин доллар пошлина тӳлемелле, учета тӳма – 15 пин. Ҫапла, питӳ хаклӳ, ун вырӳнне нимӳнле «пробка» та ҫук. Ҫав вӳхӳтрах пирӳн ҫӳр-шыври хуласем вӳсемпе чыхӳнса ларнӳ темелле. 23 ҫул каялла, Совет Союзӳ аркансан, Раçсей те чухан пулнӳ. Анчах мӳн куратпӳр-ха: Сингапур нимӳнле ҫут ҫанталӳк пурлӳхӳсӳрех ҫӳрме пуяна тухрӳ, эпир вара нефтьпе, газпа, пулӳхлӳ ҫӳрпе мӳн патне ҫитрӳмӳр? Калама йывӳр. Анчах никама та пӳлсе кайман утрава реформа тени ура ҫине тӳратни куҫ кӳрет.

Хамӳрӳнне хӳҫан ҫийӳпӳр?

Эпир ҫиекен апат-ҫимӳсрен ҫурри ытларахӳшӳ – ютран кӳрсе килни.

Хамӳра хамӳр тӳрантарма тата тумлантарма пултаратпӳр-ҫке эпир. Кунта ӳсмен улма-ҫырлана сахалтарах турттарма та пире никам чармасть. Хальхи вӳхӳтра ютран тӳш тырӳ 20 процент кӳресӳ, сӳт – 40%, улма-ҫырла – 50%, аш-какай – 30%. Пулӳ тытассипе эпир хамӳра тӳппипех тивӳҫтеретпӳр, анчах апа хамӳрӳн центресе патне ҫитерейместпӳр, ҫавӳнпа 25 процент таран кӳрсе килетпӳр. Ҫапах та лару-тӳру майӳпен улшӳнма пуҫларӳ. Доллар хакӳ ӳсех пынипе ютсен апат-ҫимӳсене нумайӳшӳ туйнаймасть. Унсӳр пуҫне Хӳвел анӳ Европӳпа Америка ҫӳр-шывӳсем пире санкцисемпе хӳратаҫӳ. Апла ирӳксӳрех хамӳра мӳнле тӳрантармалли ҫинчен шухӳшламалла. Раçсей ял хуҫӳлӳх министрӳн шухӳшӳле эпир ҫакна тума пултаратпӳр.

– Паянхи куна Раçсей ҫыннин потребитель карҫинкинче 80 процент таран хамӳр ҫӳр-шыври аш-какайпа сӳт-ҫу ҫимӳсӳ. Ют ҫӳр-шывсен тӳпине тивекен пай ҫулсерен чакса пырат, – палӳртӳт Николай Федоров.

Ҫӳх-чӳп пӳхӳкансем ҫитес вӳхӳтра пире чӳх ашӳе туллин

тивӳҫтересе шанаҫӳ. Кӳҫалах ҫысна ашӳ туса илесси ӳсет. Ёне выльӳх ашӳе вара йывӳртарах. Анчах тӳрӳшсан йывӳрлӳ-хран тухма пулат.

– Патшалӳх тӳплӳ шухӳшласа укҫа хывсан пилӳк ҫул хушшинче эпир ҫӳр-шыва хамӳр апат-ҫимӳсепе тивӳҫтерме пултаратпӳр, – тет Хресчен хуҫӳлӳхӳсен тата ял хуҫӳлӳх кооперативӳсен пӳрлӳхӳн председателӳ Вячеслав Телегин. – Юлашки вӳхӳтра ҫемье фермисем ӳне выльӳх ашӳ туса илессине ӳстерсе пыраҫӳ. Апла вӳсене ытларах пулӳшмалла.

– Совет влаҫӳ вӳхӳтӳнче кашни ҫын пуҫне 1 л таран сӳт тивнӳ. Халӳ мӳн кансӳрлет? Теори тӳлӳшӳнчен пӳхсан сӳт суса илессипе эпир тӳнчере чи малти пулмалла, – пӳлтӳрет сӳт туса илекенсен пӳрлӳхӳн председателӳ Андрей Даниленко. – Хальлӳхе вара эпир 7-мӳш вырӳн йышӳнатпӳр, чи пысӳк импортер шутланатпӳр. Лару-тӳрӳва лайӳхлатма патшалӳх пулӳшӳвӳ кирлӳ.

Ҫӳн та, хамӳра хамӳр тивӳҫтерме, ют ҫӳр-шыв конкуренчӳсене тӳксӳ хӳварма пирӳн пурте пур темелле. Ял хуҫӳлӳхӳ ӳнне ҫурӳмпа кӳна тӳмалла мар: ёҫлекене дотаци, кредит парса пулӳшмалла, хресчен сумне ҫӳклемелле. Тен, ҫаксене тума пире кризис пулӳшӳ?

Китайпа Раçсей пӳрле ёҫлесшӳн

Иртнӳ эрнере Раçсейпе Китай 400 млрд долларлӳх газ контрактне алӳ пусрӳс. Сӳмах виҫӳ теҫетке ҫула тӳсӳлакан, ҫулсерен 38 млрд кубометр газпа тивӳҫтерме палӳртакан контракт ҫинчен пырат.

Килӳшӳ тӳрӳх – Китайсем Раçсей газне 4-6 ҫултан илсе тӳма пуслӳс. Унчен вара газ пӳрӳхӳсем тӳсмалла. В. Путин сӳмахӳсем тӳрӳх – ҫитес тӳватӳ ҫулта тӳнчери чи пысӳк стройка пулмалла ку.

Юлашки ҫулсенче Раçсейпе Китай хутшӳнӳвӳсем ҫирӳпенсех пыраҫӳ. Шӳвӳ газ, экологи тӳлӳшӳнчен таса апат-ҫимӳс, вӳрман материалӳ, ҫырла эрехӳ – пурте кирлӳ вӳсене. Пирӳн

ҫӳр-шыв пуринне те тивӳҫтерме пултарат. Борис Титов бизнесмен Чита облаҫӳнчи вӳрман типсе пынӳ май пахӳлӳхне ҫухатса пынине пӳлтӳрет. Тирпейлесе сутсан вара икӳ ӳнӳшӳн те усӳллӳ пулӳ. Крымра ҫырла эрехӳ тӳвакан предприятни нумай. 1985 ҫултанпа виноград плантацияӳсен лаптӳкӳ сахалланса пынӳ, хальхи вӳхӳтра 30 пин гектар юлнӳ. Бизнесмен шухӳшӳе – виноград отрасльне малалла аталантарма ҫӳнӳ майсем усӳлаҫӳ, кирлӳ пулсан унан лаптӳкне 70-80 гектара та ҫитерме пулӳ.

Кӳларӳма Елена НИКОЛАЕВА хатӳрленӳ.

Тунти кун, ҫӳртме уйӳхӳн 2-мӳшӳ
18.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
18.45 "ЫЛТӳН ҪӳПҪЕРЕН" (6+)
9.00 "ТУСЛАХ ЙЫВАҫӳ" (12+)
19.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
19.45 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
20.00 "КРУГЛЫЙ СТОЛ" (12+)
20.45 "АКИЛБУПСЕР" (6+)
23.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
23.15 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
23.30 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
23.45 "КРУГЛЫЙ СТОЛ" (12+)

Ытлари кун, ҫӳртме уйӳхӳн 3-мӳшӳ
6.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
6.15 "ҪАВАШ ХАЛӳХ ЮМАХӳСЕМ" (0+)
6.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
6.45 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
18.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
18.45 "ТӳПЛӳ КАЛАҫУ" (12+)
19.00 "ҪӳР ТИВЛЕЧӳ" (12+)
19.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
20.00 "КОМФОРТНЫЙ ГОРОД" (12+)
20.30 "БУМРАНГ" (12+)
23.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
23.15 "ТӳПЛӳ КАЛАҫУ" (12+)
23.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
00.00 "КОМФОРТНЫЙ ГОРОД" (12+)

Юн кун, ҫӳртме уйӳхӳн 4-мӳшӳ
6.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
6.15 "ТӳПЛӳ КАЛАҫУ" (12+)
6.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
18.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
18.45 "ИЛЕМПИ УРОКӳСЕМ" (0+)
19.00 "ҪИТМЕЛ ТЕ ҪИЧЧӳ" (12+)
19.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
19.45 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
20.00 "ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ" (12+)
20.30 "ОДИН ДЕНЬ С ПРОФЕССИОНАЛОМ" (12+)
23.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
23.15 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
23.30 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
23.45 "ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ" (12+)

Кӳсӳрнри кун, ҫӳртме уйӳхӳн 5-мӳшӳ
6.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
6.15 "ҪАВАШ ХАЛӳХ ЮМАХӳСЕМ" (0+)
6.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
6.45 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
18.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
18.45 "ТӳПЛӳ КАЛАҫУ" (12+)
19.00 "ЯШ ЧУХ ҪАМРАК ЧУХ"
19.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
20.00 "ЗНАКОМЫЕ ЛИЦА" (12+)
20.30 "ПЕШЕХОДЫ В ОПАСНОСТИ" (12+)
20.45 "МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ" (12+)
23.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
23.15 "ТӳПЛӳ КАЛАҫУ" (12+)
23.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
00.00 "ЗНАКОМЫЕ ЛИЦА" (12+)

Эрне кун, ҫӳртме уйӳхӳн 6-мӳшӳ
6.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
6.15 "ТӳПЛӳ КАЛАҫУ" (12+)
6.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
18.30 "РЕСПУБЛИКА"
18.45 "ИЛЕМПИ УРОКӳСЕМ" (0+)
19.00 "ЭХ, ЮРРАМ, ЯНӳРА" (12+)
19.30 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
19.45 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
20.00 "БУХТЫ БАРАХТЫ" (6+)
20.30 "СЛЕД В ИСТОРИИ" (6+)
23.00 "РЕСПУБЛИКА"
23.15 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИОННАЯ
ПРОГРАММА
23.30 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
00.00 "СЛЕД В ИСТОРИИ" (6+)

Шӳмат кун, ҫӳртме уйӳхӳн 7-мӳшӳ
6.00 "РЕСПУБЛИКА" ИНФОРМАЦИ
КӳЛАРАМӳ
6.15 "ИЛЕМПИ УРОКӳСЕМ" (0+)
6.30 "РЕСПУБЛИКА"
6.45 "ПО СУЩЕСТВУ" (12+)
9.00 "НАШ КОНЦЕРТНЫЙ ЗАЛ" (12+)
9.30 "СВЯТЫЕ МЕСТА ЧУВАШИИ" (0+)
10.00 "КУҫА КУҫАН". ҪАВАШЛА КУҫАРНӳ
ФИЛЬМ (12+)
17.00 "ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ" (12+)
17.30 "ОДИН ДЕНЬ С ПРОФЕССИОНАЛОМ" (12+)
18.00 "КРУГЛЫЙ СТОЛ" (12+)
19.00 "Ф.М.ЛУКИН. КОМПОЗИТОР - 80
ҪУЛТА" (12+)
19.30 "ҪАПЛА ПУЛТАР" (12+)
20.30 "КАҫХИ ТӳЛ ПУЛУ" (12+)

Вырсарни кун, ҫӳртме уйӳхӳн 8-мӳшӳ
9.00 "НАШ КОНЦЕРТНЫЙ ЗАЛ" (12+)
9.30 "СВЯТЫЕ МЕСТА ЧУВАШИИ" (0+)
10.00 "ПӳРРЕХИНЧЕ 20 ҪУЛ ИРТСЕН".
ҪАВАШЛА КУҫАРНӳ ФИЛЬМ (12+)
17.00 "КОМФОРТНЫЙ ГОРОД" (12+)
17.30 "БУХТЫ БАРАХТЫ" (6+)
18.00 "ҪӳР ТИВЛЕЧӳ" (12+)
18.30 "ҪАВАШ НАЦИ РАДИОВӳ 5 ҪУЛ ТУЛТАР-
НИНЕ ХАЛАЛПАНӳ САВӳНАҫЛӳ УЯВ" (12+)

ҪАВАШ НАЦИ ТЕЛЕКУРАВӳН ЭРНЕЛӳХ ПРОГРАММИ

УЙАХ КАЛЕНДАРЁ

Число, кун	Сү, 28 – юн кун	Сү, 29 – кёшнерни кун	Сү, 30 – эрне кун	Сү, 31 – шамат кун	Сёртме, 1 – вырсарни кун	Сёртме, 2 – тунти кун	Сёртме, 3 – ытлари кун
ХЁВЕЛ	тухатъ	3.27	3.26	3.24	3.23	3.22	3.20
	анатъ	20.30	20.31	20.33	20.34	20.35	20.38
Кун тәршшө	17.02	17.05	17.08	17.10	17.13	17.15	17.18
УЙАХ	тәхри	сөнө уйах	тулса пыратъ	тулса пыратъ	тулса пыратъ	тулса пыратъ	тулса пыратъ
	кунё (12 сехет тёлне)	1-мөш кун	2-мөш кун	3-мөш кун	4-мөш кун	5-мөш кун	6-мөш кун
		Йёкөреш паллинче	Йёкөреш паллинче	Рак паллинче	Рак паллинче	Рак паллинче	Арслан паллинче
							Арслан паллинче

РЕКЛАМА ТАТА ПЁЛТЕРУСЕМ

Бухгалтерский баланс
на 31 декабря 2013 г.

Наименование показателя	Код	На 31 декабря 2013 г.	На 31 декабря 2012 г.	На 31 декабря 2011 г.
ОАО "Чебоксарский завод строительных материалов"				
Организация				
Организационно-правовая форма / форма собственности				
Частная				
Единица измерения:				
в млн. рублей				
428018, Чувашская - Чувашия Респ., Чебоксары г., К. Иванова ул., дом 1				
80, корпус А, тел. (8352) 58-38-34				
Местонахождение (адрес)				
Наименование показателя	Код	На 31 декабря 2013 г.	На 31 декабря 2012 г.	На 31 декабря 2011 г.
АКТИВ				
I. ВНЕОБОРОТНЫЕ АКТИВЫ				
Нематериальные активы	1110	-	-	0
в том числе:				
Нематериальные активы в организации		-	-	0
Результаты исследований и разработок	1120	-	-	-
Нематериальные поисковые активы	1130	-	-	-
Материальные поисковые активы	1140	-	-	-
Основные средства	1150	211	95	80
Доходные вложения в материальные ценности	1160	-	-	-
Финансовые вложения	1170	4	4	56
Отложенные налоговые активы	1180	5	1	1
Прочие внеоборотные активы	1190	55	32	30
в том числе:				
Незавершенное строительство		54	31	30
Итого по разделу I	1100	274	131	167
II. ОБОРОТНЫЕ АКТИВЫ				
Запасы	1210	134	135	150
Налог на добавленную стоимость по приобретенным ценностям	1220	0	2	1
Дебиторская задолженность	1230	78	91	41
Финансовые вложения (за исключением денежных эквивалентов)	1240	253	169	246
Денежные средства и денежные эквиваленты	1250	22	19	15
Прочие оборотные активы	1260	0	2	1
Итого по разделу II	1200	488	418	453
БАЛАНС	1600	762	549	619
ПАССИВ				
III. КАПИТАЛ И РЕЗЕРВЫ				
Уставный капитал (складочный капитал, уставный фонд, вклады товарищей)	1310	54	54	54
Собственные акции, выкупленные у акционеров	1320	-	-	-
Переоценка внеоборотных активов	1340	13	10	12
Добавочный капитал (без переоценки)	1350	-	-	-
Резервный капитал	1360	5	5	5
Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток)	1370	446	400	311
Итого по разделу III	1300	518	469	382
IV. ДОЛГОСРОЧНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА				
Заемные средства	1410	147	42	-
Отложенные налоговые обязательства	1420	-	-	-
Оценочные обязательства	1430	-	-	-
Прочие обязательства	1450	-	-	-
Итого по разделу IV	1400	147	42	-
V. КРАТКОСРОЧНЫЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА				
Заемные средства	1510	55	0	160
Кредиторская задолженность	1520	41	36	77
Доходы будущих периодов	1530	-	-	-
Оценочные обязательства	1540	1	0	0
Прочие обязательства	1550	-	1	-
Итого по разделу V	1500	97	37	237
БАЛАНС	1700	762	549	619

Генеральный директор ОАО ЧЗСМ подпись Бальбердина Эмма Ильинична

ПРОДАЮ

2. АКЦИЯ! Блоки керамзитобетонные 20x20x40 – 33 руб., 12x20x40 – 29 руб., 10x20x40 – 25 руб. Высокое кач-во. Доставка. Т. 89196543499.

3. АКЦИЯ! Кольца колодезные диам. 0,7 м, 1 м, 1,5 м. Д-ка манипулятором. Бурение. Т. 89196543499.

45. Песок, гравмассу, щебень. Д-ка. Т. 89196543499.

335. Гравмассу, песок, щебень. Доставка! Тел. 89050282225.

361. Песок, щебень, гравмассу – от 5 до 30 тн. в короткие сроки. Недорого. Т.: 89876701442, 89176787166.

370. Акция! Грабли (Турция) пятиколесные – 26 т. р.; **косилку роторную (Польша)** от 45 т. р. Доставка. Т. 89379560054.

УСЛУГИ

367. Печник-профессионал. Т. 89278629485.

Отчет о финансовых результатах за Январь – Декабрь 2013 г.

Наименование показателя	Код	За Январь–Декабрь 2013г.	За Январь–Декабрь 2012г.
Выручка	2110	439	428
Себестоимость продаж	2120	-298	-262
Валовая прибыль (убыток)	2100	141	166
Коммерческие расходы	2210	-29	-29
Управленческие расходы	2220	-27	-25
Прибыль (убыток) от продаж	2200	85	112
Доходы от участия в других организациях	2310	-	-
Проценты к получению	2320	1	9
Проценты к уплате	2330	-12	-17
Прочие доходы	2340	55	122
Прочие расходы	2350	-66	-107
Прибыль (убыток) до налогообложения	2300	63	119
Текущий налог на прибыль	2410	-16	-24
в т.ч. постоянные налоговые обязательства (активы)	2421	1	-1
Изменение отложенных налоговых обязательств	2430	-	-
Изменение отложенных налоговых активов	2450	4	-1
Прочее	2460	0	0
Чистая прибыль (Убыток)	2400	51	94

СПРАВОЧНО	Код	За Январь–Декабрь 2013г.	За Январь–Декабрь 2012г.
Результат от переоценки внеоборотных активов, не включаемый в чистую прибыль (убыток) периода	2510	3	-2
Результат от прочих операций, не включаемый в чистую прибыль (убыток) периода	2520	-	-
Совокупный финансовый результат периода	2500	54	92
Базовая прибыль (убыток) на акцию	2900	0,001	0,002
Разводненная прибыль (убыток) на акцию	2910	-	-

Генеральный директор ОАО ЧЗСМ подпись Бальбердина Эмма Ильинична

Бухгалтерская отчетность утверждена единственным акционером 16.05.2014г. Обязательный экземпляр бухгалтерской отчетности предоставлен в Чувашстат 31.03.2014г.

Аудиторское заключение

Полное наименование аудитор	Общество с ограниченной ответственностью "Региональный Аудит"
Сокращенное наименование	ООО "Региональный Аудит"
Место нахождения	428000, г. Чебоксары, ул. К. Воробьевых, д.16, офис. 315
Государственный регистрационный номер	1022101279914
Наименование саморегулируемой организации аудиторов	Некоммерческое партнерство "Российская Коллегия аудиторов"
Номер в реестре аудиторов и аудиторских организаций саморегулируемой организации	10205006455

Мнение

По нашему мнению, бухгалтерская (финансовая) отчетность отражает достоверно во всех существенных отношениях финансовое положение открытого акционерного общества "Чебоксарский завод строительных материалов" по состоянию на 31 декабря 2013 года, результаты его финансово-хозяйственной деятельности и движение денежных средств за 2013 год в соответствии с российскими правилами составления бухгалтерской (финансовой) отчетности.

Директор ООО "Региональный Аудит"

М.В. Акчурина

04 апреля 2014г.

Алатар: уничтожает 28 видов садовых и огородных вредителей!

«Алатар» - это универсальный препарат, он эффективен против множества вредителей (плодожорка, белянок, совок, листоверток, тлей, боярышницы, медяницы, листоблошек, белокрылок, растительноядных молей, долгоносиков, пилильчиков, луковой и морковной мухи и т. д.). Защищает от вредителей большинство садовых и огородных культур (капусту, морковь, лук, грушу, яблоню, крыжовник, малину, землянику, цветы, декоративные кустарники и т. д.). «Алатар» наносит по вредителям двойной удар, так как содержит сразу два действующих вещества: малатион и циперметрин. Он успешно подавляет даже устойчивые популяции вредителей и обладает синергическим эффектом. В садовой аптечке «Алатар» должен быть обязательно как первое средство неотложной помощи при неожиданном нападении вредителей.

На правах рекламы

Ёс шавё ләпланмасть

Иртнө эрне кун тёлне пёрчёллө тата пәрфа йышши культурасене республикара 206,7 пин гектар акна (планпа пәхнин 99,1 проценчө). 20 района палартна лаптәксенче акана вёсленө. Улатәр районенче кана ёссем юларах пынә. Паянхи куна республикара сурхи тырра акса пётөрнө теме пулатъ. Анчах уй-хирте ёс шавё ләпланмастьха. Хушләхсем сёр улми, пахта сымёс лартаççө, сахар кашманө, кукурус, рапс, горчица тата вольах апачөлөх кураç өакаççө.

Вырәна тухса ирттернө

Ёнер Шупашкар районенчи "Атлашевский" хушләхара агропромышленноç комплексын йтәвөсемпе ёслекен правительство комиссийнө черетлө ларәвө иртнө. Унта сурхи ака ёсөсенө пөтөмлөтнө, сутләхри сөт продукцийнө пахаләхне тишкернө, вольах апачө хатөрлессине тёллөвсем лартнә.

"Атлашевский" хушләхара вольах апачө хатөрлес ёсре энергие перекетлекен тухәслә техникапа анлән усә кураççө. Комисси ыннисем тата мероприятие хутшәннә ял хушләх предприятийесен ертүсисем савнашкал техникапа паллашнә.

СООБЩЕНИЕ О ПРОВЕДЕНИИ ГОДОВОГО ОБЩЕГО СОБРАНИЯ АКЦИОНЕРОВ.

Полное фирменное наименование общества: Закрытое акционерное общество "Доверие".

Место нахождения общества: 428018, Чувашская Республика, г. Чебоксары, ул. К. Иванова, 80 А.

Дата общего собрания акционеров: 26 июня 2014 года.

Место общего собрания акционеров: 428018, Чувашская Республика, г. Чебоксары, ул. К. Иванова, 80 А, зал заседаний Совета директоров.

Время начала регистрации лиц, участвующих в общем собрании: 9-30 часов.

Время проведения общего собрания акционеров: 10-00 часов.

Дата составления списка лиц, имеющих право на участие в общем собрании акционеров: 26 мая 2014г.

Повестка дня:

1. Утверждение годового отчета ЗАО "Доверие", годового бухгалтерского отчета общества, распределение прибыли и убытков Общества по результатам финансового года.
2. Выборы членов Совета директоров.
3. О выплате дивидендов, размере, порядке и сроках их выплаты.
4. Выборы членов ревизионной комиссии.
5. Утверждение Устава ЗАО "Доверие" в новой редакции.

Перечень информации (материалов), предоставляемой акционером при подготовке к проведению годового общего собрания акционеров, и порядок ее предоставления.

- бухгалтерская отчетность за 2013 год;
  - проект решения Общего собрания акционеров;
  - проект Устава ЗАО "Доверие" в новой редакции.
- Информация (материалы), подлежащая предоставлению лицам, имеющим право на участие в общем собрании, при подготовке к проведению общего собрания общества, должна предоставляться в зале заседаний Совета директоров в рабочие дни с 8-00 до 16-00 часов.

Адрес, по которому можно ознакомиться с информацией (материалами): 428018, Чувашская Республика г. Чебоксары, ул. К. Иванова, 80 "А". Телефон для справок: 58-37-67.

Для регистрации в качестве участника собрания, акционеру Общества необходимо иметь при себе паспорт или иной документ, удостоверяющий личность, а для представителей акционеров - также доверенность на передачу им права на участие в собрании, оформленную в соответствии с требованиями пункта 1 статьи 27 ф3 "Об акционерных обществах" и пунктами 4 и 5 статьи 185 Гражданского кодекса Российской Федерации.

В соответствии со статьей 75 ф3 "Об акционерных обществах", акционеры ЗАО "Доверие" вправе требовать выкупа Обществом всех или части принадлежащих им акций, если они голосовали против принятия решения либо не принимали участия в голосовании по этому вопросу.

Заявки акционеров будут приниматься в срок не позднее 45 дней с даты принятия решения внеочередным общим собранием акционеров. Выкуп акций будет произведен по цене, определенной Советом директоров ЗАО "Доверие", в течение 30 дней со дня истечения срока подачи заявки.

«ХРЕСЧЕН САССИ» Обществәпа политика хаҫачө Индекс 54838 Учредителә – ЧР Информаци политикин тата массәллә коммуникацисен министрствн, «Хыпар» Издательство сурчө» АУ	ДИРЕКТОР-ТӨП РЕДАКТОР – А.П. ЛЕОНТЬЕВ Редактор – Е.Н. НИКОЛАЕВА (тел. 56-34-63) Редакци адресә: Шупашкар, И. Яковлев пр., 13. Телефонсем: директор-төп редактор – 56-00-67, төп редактор сумә – 62-04-54, пайсем – 56-34-63, 62-50-06, 28-86-68, реклама пайә тел./факс – 28-83-70. Факс (8352) 62-50-06	www.hypar.ru, e-mail: atal-volga@mail.ru	Хаҫата 2013 сүлки раштав уйахән 10-мөшөнчө Федерацин сыхәну, информаци технологий- семле массәллә коммуникацисен сферинчи сакунсене пәхнинне сәнаса тәракан службин Чаваш Республикинчи управлений ПИ ТУ 21-00305 ¹ регистрацилән. Хаҫата «Хыпар» Издательство сурчө» АУ техника центрөнчө каләплән хатәр оригинал- макетран «Чаваш ЕН» ИПК» АОУ типографийнө печетленө. 428018, Шупашкар, И. Яковлев пр-чө, 13.	Графика 17 сехетре ала пусмалла. 17 сехетре ала пуснә. Заказ 1896 Тираж 4422
* Рекламәпа пөлтөрүсем.			Реклама текчөсемпе пөлтөрүсемшөн вёсене паракансем яваплә.	